

Jak je to ve skutečnosti

Oslavné články k patnáctému výročí republiky jsou skončeny a byly psány hlavně za tím účelem, aby lidi povzbudily. Poněvadž opravdu u mnohých panuje malomyslnost a ustrašení, a protože taková nálada je nejhorší pomocník, byl to dobrý účel, a nikoho za něj nebudeme kárat. Ale po slavnostních dnech přicházejí všední, a tu je třeba znát situaci podle pravdy, abychom nechybovali. Osobujeme si tedy právo střizlivě spočítat úspěchy a neúspěchy, při čemž se nebudeme držet toho, čeho si cení nebo co zavrhuje ta či ona strana, nýbrž toho, čeho si cení všichni nebo co by všichni musili považovat za zlo, kdyby měli dost rozumu.

Posicí demokracie začínáme, neboť je to první věc, které by si všichni vážili, kdyby mezi nimi byla prozíravost dostatečně rozšířená a kdyby měli uprostřed svobody tolik živé fantasmie, aby si uměli představit útrapy nesvobody. A proto, i když demokracie ještě není oblíbená u lidí zmatených nebo u takových, kteří sice nejsou zmateni, ale kteří by nejraději jen poroučeli, zavírali, konfiskovali a popravovali, zkrátka u takových, kteří touží své já povýšit na absolutno, začneme nejdříve pochvalou minulých patnácti let za to, že nám v nich demokracie byla udržena. S lidmi, kteří v tom nevidí žádný prospěch, nebudeme tentokrát polemizovat, neboť jaká je naděje, že by se nám nyní podařilo je přesvědčiti, když už stokrát zůstali zatvrzelí? Oni baží po politické všemohoucnosti — marno je někomu rozmlouvat takové příjemné očekávání.

My ostatní, kteří jsme prokázali tolik stálosti, že na konci patnácti let věříme v totéž, jako na jejich počátku, jsme vděční za to, že přece ještě nemusíme přestat nazývat náš politický režim demokracií, a ty poměry, v nichž žijeme, svobodou. Jestliže různým hlasatelům diktatur a různému neušlechtilému a divokému tisku byla odňata dřívější bujná svoboda projevu, nejsme povinni lkáti už pro to nad koncem demokracie. Hakenkreuzleři a komunisté ovšem prolévají slzy nad pádem demokracie, ale my nezapomínáme, že jsou také krokodilí slzy. Umíme ještě dát dvě a dvě dohromady, a víme, že ti, kteří nemají jiné starosti, než jak demokracii zrušit a zavést svoje poroučení, nemohou platit za důvěryhodné učitele demokracie a za upřímné truchlíci. O prostředcích demokracie je nejlépe rozmlouvat a se radit s demokratem, nikoliv s protidemokratem. Ten nemůže jinak se chovat než lstivě: neboť, jaký upřímný zájem může mít na zdaru zřízení, které nenávidí? Žádný spolek by nesnesl, aby někdo z jiného, konkurenčního spolku jim tam přišel dělat pořádek. Také demokracie je spravedlivě posuzována jen těmi, kteří s ní smýšlejí dobře.

My tedy, přes různá omezení, jimž byl v poslední době podroben politický život a která v nás tu a tam budí i starost, poněvadž někdy z malých počátků bývají velké konce, budeme se dívati na věci hlavní

a budeme považovati za fakt, že nám demokracie dosud zůstala zachována. Jakožto demokratický stát jsme už ve střední Evropě výjimkou, podle našeho názoru čestnou. Všude kolem, kam se podíváme, už vládne absolutisticky nebo skoro absolutisticky nějaký demagog, nějaký král, generál nebo nějaký ministerský předseda. Tyranie má kurs na tomto teritoriu. Ta okolnost, že jsme si dovedli demokratické zřízení uchovat, přibližuje nás psychologicky a kulturně k státům západním s jejich starou, politickou tradicí, a můžeme být na to hrdi. Diktatura je vždy následkem rozháranosti a zmatků, z nichž se na konec vynoří nejsilnější jako pán. Trvání demokracie u nás svědčí o tom, že jsme žili v poměrném pořádku. Neboť žádná demokracie nemůže se udržeti jen proslovy k občanstvu; musí lidem zabezpečiti poměry, s nimiž oni aspoň v hrubých rysech souhlasí, které jsou jim příjemny nebo je aspoň neohrožují. Nikdy by tyranie v Německu neměla tak výtečně urovnanu cestu, kdyby nebyli Němci prošli katastrofou inflace, která rozvrátila solidnost života, pohrávala si s jedinci, jako si vítr pohrává se suchým listem, a oslabila odolnost vůči prorokům. Trvání demokracie zakládá se na větší pevnosti poměrů, na menším utrpení a na menších protikladech, než jaké jsou v zemi, jež prošla inflací.

Do r. 1933 jsme tedy demokracii udrželi. Ale jak je pevná? Jak bude dál? Není nám tak úplně dobře, abychom si nemusili klásti tyto otázky. Víme, že o demokracii stále bude musit být dále bojováno, že nám není dána jednou pro vždy. Vypočítejme, co demokracii podryvá, nebo co ji v budoucnosti, pokud si to dovedeme rozmyslit, může ohrožovat. Je to:

1. vliv světové hospodářské krise, za který sice nemůžeme, ale který je velmi nepříznivý demokracii, protože je továrnou na fantastickou a katastrofální psychologii, nebezpečně prohlubuje utrpení lidu a, podryvaje kořeny hospodářské existence jedinců a působě tím v jejich životě tak jako tak důkladný převrat, učí je nelekati se převratů jiných, ba dokonce doufat v ně. Jsou pak tak otráveni, že nehnou ani prstem pro záchranu systému, jehož dobro se k nim dostává v čím dále tím menších dávkách. Vítězství hitlerismu v Německu bylo by nemožné bez onoho katastrofálního ovzduší, jež vyvolala hospodářská krise, ve svých účincích stejně pustošivá jako inflace; jen proto, že prodělal tolik utrpení, spěl německý lid v tak velkých davech za hnutím, které obratně vzbudilo naději, že dovede všechno napravit. Větší zdraví hospodářské bylo by uchovalo i více zdraví politického. Doba hospodářské krise je dobou všelijakých politických nervos, a poněvadž tyto vždy se obracejí proti vládnoucímu systému, nemůžeme před koncem hospodářské krise říci s bezpečností, že demokracie je zajištěna, ať přijde, co přijde. Návrat konjunktury by ovšem okamžitě zjednal výtečné vyjasnění i v politice. Zatím jdou celým světem následkem rozháraného hospodářství vlny psychos,

a psychosa demokratická patrně neexistuje. Nezapomínejme, že žijeme v prostředí, jež je aspoň částečně duševně choré a že z toho vzniká mnohé nebezpečí. Léčení a zmírňování následků hospodářské krise je v této době neúčinnější prací pro demokracii. Všichni demokrati by se měli nyní obírat národním hospodářstvím, poněvadž na tomto poli se hraje o jejich osud;

2. žádný stát neubrání se zcela vlivům zvenčí, a tedy, když nyní duch diktatury táhne střední Evropou, také někteří u nás nepochybně se tím nakazí a budou říkat, že je třeba zavést pořádek, že je třeba umožnit rychlé rozhodování a všechny takové věci, které vždy říkají ti, kteří se chtějí dostat jiným na kobytku. Záleží na tom, kdo u nás takové epidemii propadne. Nebojíme se každého vyznavače fašismu. Mnoho jsme jich už přežili ve zdraví. U nás je vše tak důkladně založeno na stranách, že by se musily zfašisovat vládní strany, aby vzniklo skutečné nebezpečí. Přes jejich hlavu se v tomto státě nikdo k moci nedostane. Konkrétně největší nebezpečí je v tom, aby agrární strana nechtěla řešit zemědělské obtíže pouhým rozkazováním a aby na tu cestu netlačila i jiné občanské strany. Musíme tedy počítat s tím, že určité nebezpečí pro demokracii bude v napodobovacím pudu některých a v hospodářských obtížích agrární strany. Dosavadní její vůdce bedlivě pozorujeme a myslíme, že můžeme dosvědčiti, že jejich demokratická vyznání jsou upřímná;

3. zahraniční nebezpečí mohlo by některým poskytnout záminku, aby usilovali o diktaturu, tvrdíce, že ve věcech obrany státu pomalost a demokratické diskutování jsou škodlivy, a že je třeba podřídit se rázným rozkazům.

To jsou hlavní síly, které by mohly působit k odstranění demokracie. Proti nim stojí síly, demokracii příznivé.

F. Peroutka.

(Dokončení.)

poznámky

Jednotlivec a diplomacie

Málo lidí si asi dnes uvědomuje, že žijeme v dějinné době. Pochopíme to později, až se budeme dívat zpátky, až budeme znát, co následovalo. Dnes jeví se nám všechno příliš jednotlivě, roztržitě a aktuálně. Souvisí to s tím, že málokterí lidé jsou nadáni historickým smyslem, spojujícím události v plynulou vývojovou křivku, málokterí mají odstup k vlastní době. Dále to arci souvisí s tím, že současníci pozorují svou dobu hlavně očima novin, jejichž úkolem je právě předkládání aktualit a jednotlivostí. Goeringovy a Goebbelsovy choutky a rozmary, jejich osobní vlastnosti a intimity z jejich života těší se větší pozornosti než velká linie dějinného vývoje, která se zdvihá z třístě jednotlivostí. Proto si jich také noviny všimají nejvíce, proto zase je čtenáři nejlépe znají. Uzavírá se bludný kruh, v němž novinář prohání čtenáře a čtenář novináře, a zatím kolem nás širokým proudem plyne dějinný vývoj. Pozorujeme smítky na jeho povrchu a pro ně zapomínáme na proud či jej nevidíme. Proto dnes tolik lidí mluví o světové politice a jejich událostech tak naivně, tak neinformovaně, tak titěrně. Podle maličké drobnosti soudí o velkém celku, který je složen z miliardy takových, vesměs protichůdných drobností. Proto také tak kolísají ve svém úsudku, ve svých citech, obavách a nadějích. Nedovedou se, vedeni tiskem od sensece k senseci, zahloubat do dějinného vývojového proudu. Spěchají od úžasu k úžasu a zapomínají nad tím vůbec, že jdou a kam jdou.

Jednotlivec je v dnešním světovém dění utopen a ztracen jako zrnko písku v poušti. Síly, které se tu projevují, vymy-

kají se jeho posudku i postřehu. Obtíž začíná již v názvosloví. Odzbrojovací konference na př. zasedá již druhý rok, ale kdo ví, co je válečný potenciál, co jsou prototypy, jaký podstatný rozdíl je mezi odzbrojením a omezením zbrojení? Beztak nepřístupná atmosféra diplomatických porad je ještě zastřena neproniknutelnou rouškou diplomatické hantýrky, která je pro zúčastněné stejně nezbytná a účelná jako pro nezúčastněné záhadná. Málokdo se probíje houštím těchto odborných výrazů, a podaří-li se mu to, narazí na překážku stejně nerosumitelných pojmů. Překoná-li ji, narazí na další překážku neviditelných sil, které hýbou světem, při čemž každá její tlačí jinam, skrytých postranních zájmů, o nichž se nesmí mluvit, které zná jen zasvěcenec a které skutečný diplomat nevyzradí jediným slovem ani tehdy, když o nich začíná mluvit celý svět.

Mezi tím vším se pohybuje jednotlivec s pocitem, že se to týká jeho a že se to dříve či později dotkne jeho vlastního těla a s vědomím, že to je kniha na sedm zámek zavřená. Tak asi bylo starým Římanům, dokud právní věda a soudnictví bylo v rukou augurů, kteří profánní dav sice zavírali, pokutovali a rozsuzovali, ale nedali mu nahlédnout do pravidel své činnosti. Jednotlivec, třesoucí se o svůj osud, svou rodinu, svůj majetek, své plány do budoucnosti, přešlapuje na svém místě s trapným pocitem, že buď on je velký osel nebo svět velká lumpárna, ve které si s ním dělají, co chtějí.

Zdá se, že oba tyto pocity jsou zčásti správné a zčásti přehnané. Je správné, že mezinárodní diplomacie nemá časem daleko ke konventiklu smluvených spiklenců, kteří samovládne a odbornicky hrají vysokou hru o život a osudy celých národů. Ale stejně je správné, že toto zlo, pokud diplomacii za ně chceme považovat, je zlo nutné. Co svět světem stojí, byla diplomacie proklínána a odstraňována, co svět světem stojí, vracela se vždy ze zákulisí, do něhož byla přechodně zatlačována, do popředí, aby si tam arci vytvořila zákulisí nové a dobrovolné. Národové nenašli a nenaleznou patrně jiného prostředku, jak se dorozumívají; ostatně mají své vyjednavače i primitivní indiánské a černošské kmeny, které ještě nepovznesly na vyšší evropské diplomacie a mezinárodních zvyklostí. Diplomacie byla, jest a bude. Může být jen zlepšována, nikoli odstraněna a nahrazena něčím jiným, neboť toto „jiné“ by se automaticky zase stalo diplomacií třebaš v nějaké masce.

Ale je dále pravda, že diplomacie je tím méně konventiklem, čím přehlednější se stává situace, o které má jednat. Ve všech vážných okamžicích obrací se diplomacie k vlastním národům, vlastnímu veřejnému mínění. Když vývoj vyvrcholuje, když skutečnost propukává a prolamuje hradbu názvosloví, pojmů a intrik, dává diplomat slovo národu. Národ arci, zmatený dosavadní nepřehledností situace i metod, je nepřipraven. Rub skvělého diplomatického zřízení se v takových chvílích ukazuje nejzřetelněji. Zasvěcený diplomat říká nezasvěceným: podívejte se, takhle to vypadá, a teď řekněte, co chcete dělat. Nezasvěcení se sice dívají, ale přesto nevidí, jak to vypadá, protože si už odvykli dívat se na vývoj, kterému nerozuměli a který se jim proměnil v tříšť jepičích sensací. Je to obtíž, ale kdo ji zavinil? Kdo by ji uměl odstranit?

Jan Münzer.

Metafysika českého šovinismu

Český šovén rozeznává tři stupně špatnosti: být „Němcem“ je v jeho očích zlé, být „Židem“ je velmi zlé, být „Němcem a Židem“ najednou je už úplná hrůza. Píší ta slova v uvozovkách, protože při zvláštní psychologii a logice šovinismu neznamenají konkrétní osoby, nýbrž tajemné síly, metafysické podstaty. Werner Bäumler je snad v soukromém životě velmi slušný člověk, jehož každý může mít rád, ale dejte pozor, krajané! Přijdou nějaké zvláštní okolnosti, a Werner Bäumler se úplně změní. Bude pánovitý, surový a tvrdý. Vidíte, to v něm promluvílo německví, ona tajemná, přímo kosmická síla, která se projevuje všude, kde se ozývá zvuk německé řeči. Zkoušejte to s Němcem jakkoli, buď k němu laskavý či přísný, usměvavý či zamračený, měkký či neústupný, on „Němcem“ vždycky zůstane, ať žije v říši nebo v Čechách nebo na ostrovech Karolinských.

Filosofickým vyznáním českého šovéna neboli člověka „národně“ cítícího je jakýsi druh manicheismu. Svět je prostoupen dvěma tajemnými, nevystizitelnými principy, které spolu neustále zápasí: principem Dobra, což je češtvi, a principem Zla, což je německví. Není mezi nimi ani dorozumění ani smíru.

Chvíli ovládne ten, chvíli onen, a tak se to střídá od nepamětné minulosti až na věky věkův. Lidské úsilí, záměrná vůle, rozumná činnost proti tomu nic nezmohou. Navždy je souzeno Dobrému Češství potýkati se smrtelně se Zlým Němečtvím... Hle, politický mythus českého vlastence. Obráťte jej na ruby a máte mythus německého hitlerovce — dvě strany mince, kterou si oba národy nejraději platí své kulturní úcty.

Za Podmokly dnes mythus znamenitě ožil, i probírá se ze sna a protahuje zlenivělé údy i kolem Prahy. Patnáct let čeští vlastenci „varovali“, patnáct let vedli lýtý zápas o české „národní citění“, které prý se už málem pokládalo do hrobu, a dnes — vida! — dochází na jejich slova. Ukazuje se, že „na Němce“ se musí tvrdě a rázně. Každý to uznává a čeští germanofilové činí pokání. Svatá prostoto rozumu rozbdředlého a mdlého!

Jsme dnes v takovéto situaci: v hranicích německé říše ujala se vlády šovinistická strana, která, aniž by se koho ptala, chce si vzít všechny německy mluvící lidi v Evropě. Ale německy mluvící Švýcaři protestují, německy mluvící Rakušané se zuby nehty brání, německy mluvící občané Československé republiky ujišťují svůj stát oddaností. Za této situace nám radí český vlastenec: „Nic na to nedejte, hezky všechny Němce do jednoho pytle a bijte hlava nehlava!“

Republika zná jen občany. Ale dobře rozlišuje ty, kteří její zákony zachovávají, a ty, kteří je porušují. Tyto bezohledné trestá. Český vlastenec jí však radí: „Zanech této nestrannosti. Vykroj ze svého těla vše, co si říká německé, přísně to izoluj a pouštěj na to třikrát denně hrůzu. Křič, dupej, povykuj. Nezáleží na osobách, neboť to jest Němečtví, Temnota, Zlo. Zlo o sobě, absolutní, naprosté. Vyhlaď je, a nemůžeš-li vyhladit, tedy aspoň spoutej a hlídej!“

S druhé strany však republika šeptá hlas rozumu: „Bud'tež ti stejně milí všichni loyální občané, ať kteréhokoliv jazyka, vyznání a kmene.“ Život republiky závisí na tom, poslechnete-li rozumu.

Z. S.

Nevěřte jim

Jest to zejména národně demokratický tisk, který nás pobádá, abychom opatrně se dívali na přerod, ke kterému v myslích našich Němců došlo v týdnech kolem 23. října. Říkájí nám: Nevěřte jim, kdož ví, zda se tak loyálně netváří jen na oko, aby uvnitř zůstali těmi starými Němci. Obavy národních demokratů jsou osobně odůvodněné: co by dělala národní demokracie, kdybychom se v dobrém vyrovnali s Němci, a kdyby národní demokracie přišla o jeden z hlavních svých agitačních instrumentů?

Jest dobře se dívat na události mezi našimi Němci kriticky. Není vše zlato, co se třpytí. Proč nepřipustit, že i mezi našimi Němci jest dosti těch, jichž obrat k loyaltě děje se za pět minut dvanáct, že není právě upřímný, že jest konjunkturální? Proč to nepřipustit? Nepoznala mladší generace česká za války dosti těch českých lidí, kteří jinak cítili a jinak mluvili? Kterí jinak cítili a jinak jednali? Proč nepřipustit, že títo čeští lidé mají svůj loyální protějšek i mezi dnešními Němci? To jest však věc povahy. Není to důvod, abychom znevažovali onen psychologický přerod mezi našimi Němci, abychom podceňovali skutečnost, že i v českoněmeckém poměru přišla chvíle, která by neměla zůstatí nevyužitou příležitostí. Národní demokraté již kladou Němcům požadavek: nesmí býti dotčen národní charakter státu. Nejsou to jenom Němci, ale jsou to i Češi, kteří se podstatně liší od národních demokratů o smyslu a poslání státu a nelze žádati od Němců, aby přísahali právě na výklad jedné z nejmenších českých politických stran. Němci často vzpomínají na Švehlova slova o rovných mezi rovnými. Dohovor na této základně bude snazší a státu prospěšnější. Žádali někdy pp. Preiss a Hodáč od Svazu německých průmyslníků, aby uznali národní charakter státu? Skepse jest vlastnost, která v politice má svoje místo; ale v tomto německém případě nelze přistoupiti na to národně demokratické: nevěřte jim!

V. G.

Odklad výplaty — a co dál?

I.

Věnuje-li dr. Engliš čas od času některý ze svých článků veřejným zaměstnancům, bere každý příslušník tohoto ctihodného a těžce zkoušeného stavu jeho vývody do ruky s jistými obavami; na loňské Englišovy zásahy pro deflační platovou politiku se totiž ještě nezapomnělo, aspoň ne všude. Příjemně (sit venia verbo) byl tedy překvapen, kdo nepřehlédl v Lidových novinách z 5. listopadu 1933 Englišův úvodník „Odklad výplaty“. Proti všem, kdož ujišťovali a pro-

hlašovali, že postupným odkladem výplaty služného až na 10. den měsíce se zaměstnancům neděje nic zlého, že nebudou nijak zkráceni, že jen se uvolní peněžnímu trhu, konstatuje dr. Engliš formou neobvykle důraznou, že odklad výplaty služného jest újmou pro zaměstnance, neboť „působí jako jednorázová výpomoc státní pokladně ve výši platů, připadajících na dny, o které byla výplata odsunuta.“ K tomuto výsledku dochází Engliš rozborem jevů, souvisících s chodem státní pokladny; je to dosti složitý výklad, průměrnému čtenáři snad i ne zcela přístupný.

Nuže — není nad čím jásat; a i kdyby se veřejní zaměstnanci chtěli ve své trudné situaci povyrazit jásotem aspoň nad tím, že teď přece vědí, na čem jsou, nebylo by třeba, vykřikovat: Roma locuta...! Neboť přijdou možná opět dnové, kdy z dobrých důvodů nebudou ochotni v Englišovi viděti neomylnou autoritu.

Ale přes to má v této věci Engliš pravdu; a dávno před ním došla k témuž výsledku každá manželka veřejného zaměstnance, jež si načrtla v duchu nebo na papíře — nezatímžena poznatky finančněvědnými a státněúčetnickými — asi takovouto tabulku:

normální výplatní období	má dnů	nové výplatní období	má dnů	ztrácím dnů
1. XI.—30. XI.	30	2. XI.—3. XII.	33*)	3
1. XII.—31. XII.	31	4. XII.—4. I.	32	1
1. I.—31. I.	31	5. I.—4. II.	31	—
1. II.—28. II.	28	5. II.—6. III.	30	2
1. III.—31. III.	31	7. III.—6. IV.	31	—
1. IV.—30. IV.	30	7. IV.—7. V.	31	1
1. V.—31. V.	31	8. V.—8. VI.	32	1
1. VI.—30. VI.	30	9. VI.—9. VII.	31	1

9

Dohromady ztrácí tedy veřejný zaměstnanec odkladem výplaty služného plat za devět dnů; počínaje dnem 10. července 1934, je už zase všechno ve svých kolejích, jen ztráta zůstává a veze se s sebou.

Dr. Engliš neříká, kolik asi se státní pokladně odkladem výplat ušetří, ač to jistě ví. Obyčejný smrtelník může číslíci úspory zjistiti jen přibližně. Nahlédne-li do státního rozpočtu na rok 1933, shledá se, odečte-li platy státních orgánů, kteří nejsou státními zaměstnanci, i pense, s celkovými osobními výdaji v částce asi 5900 milionů Kč. V roce 1934 bude to ovšem, díky v nových úsporných opatřeních, o něco méně. Devět dní jest, přesně vzato, 2,46% z 365 dní; totéž procento z osobních výdajů podle letošního rozpočtu se projevuje sumičkou asi 145 milionů. Odpočteme-li přibližně 4 procenta očekávaných srážek a uvážíme-li, že činovně se v některých případech bude i nyní vypláceti 1. dne v měsíci, zbuďte vždy ještě nějakých 120 milionů. To tedy je penízek, vdoví groš, o němž se oficiálně praví, že o něj veřejní zaměstnanci nepřišli; penízek slušný, ba velmi slušný.

Jedno tvrzení Englišovo však veřejní zaměstnanci ani tentokrát asi nevezmou za své: závěr jeho článku totiž, jimž tak přesvědčeně prohlašuje:

„Není pochyby, že tak se dívá na věc finanční správa, tedy jako na zálohu, která bude kdysi v dobré finanční situaci ať tak či onak refundována.“

Není pochyby, že... Kdysi... Ať tak či onak...! Jaká to slova! A jim — slovům krásným a neurčitým, slovům soukromníka Engliša — že by měly věřiti ti, kteří nedávno ještě uvěřili krásným a určitým útěšným slovům oficiálních vykladačů, oficiálních tvůrců státní politiky? Sotva uvěří. h. p.

II.

Oběti, které přinášejí státní zaměstnanci ve prospěch veřejných financí, nejsou jenom ty, které jsou zjevně z deflačních rozpočtů, z nichž ten, který právě vláda podala Národnímu shromáždění má býti poslední. Je snad pochopitelné, že právě v této době, kdy se žádá další snížení platů, nechce se dělat příliš hluku s oběti, které se mají přinést jen tak mimochodem. Je však také správné, nazve-li se věc pravým jménem, neboť obět pozná každý sám nejlépe u sebe, a díru v kapse nazašíjí krásná slova. Proto jest třeba uvítati upřímnost, se kterou profesor Engliš — tak trochu v polemice s ministerstvem financí — přiznává, že přesun platů znamená zkrácení státních zaměstnanců o příslušnou částku služného za deset dní, to jest skoro o 3 procenta. Je-li prof. Engliš správný vykladač snah ministerstva financí, přináší však zároveň státním zaměstnancům naději, že částka, která se jim

*) T. j. 32 dny + 1. listopad.

nyň t touto formou běře, bude jim — až bude lépe — zase vrácena. U státních zaměstnanců mají však naděje malý kurs. Konečně ani s hospodářského hlediska nebylo by asi zcela nezávadné, kdyby se vrátil den výplaty zase na posledního v měsíci, neboť cílem nové úpravy je pravidelněji rozdělit platy, aby se nesoustředily k jednomu dni v měsíci, zvláště když ten den je stejně finančně velmi napjat. Má-li tedy být obět nahrazena, bylo by jistě nejlépe, kdyby se to stalo hotovou výplatou. Snad by se to mohlo uskutečnit výplatou jednorázové odměny státním zaměstnancům v některém příštím roce. Je však možné, že by státní finanční správa považovala za příliš obtížné, vyplatit najednou takový peníz — běží podle výpočtů asi o 150 milionů Kč — neboť v nejbližších letech nelze počítat s tak pronikavým zlepšením poměrů, aby se najednou mohly všechny oběti nahrazovat. Odkládat výplatu na dlouhá léta by však nemělo smyslu. Snad by tedy mohla státní finanční správa rozdělit tuto výplatu na několik málo let a od roku 1935 zařazovat do rozpočtu příslušnou částku, která by se vyplácela státním zaměstnancům. Kdyby se rozdělila tato částka na všechny, byl by podíl jednotlivce velmi malý, než aby stál za řeč. Proto bylo by snad nejlépe, kdyby se výplata děla po skupinách. Ideální by bylo, kdyby státní správa již nyní vydala státním zaměstnancům jakýsi poukaz — snad ve formě bonu — na platový rozdíl, takže by měli v ruce jistotu, že peníze dostanou. Tyto poukazy — bony by se pak ročně slovovaly asi pětinou, a majitelé vylosovaných čísel by dostali poukaz hotové vyplacen. Postupovat by se mohlo i v tomto případě od nejnižších kategorií k vyšším, takže první léta by se dostalo náhrady těm, kteří jsou poměrně nejvíce postiženi. Snad by z technických důvodů bylo vhodnější zavést výplatu podle abecedy, či jiný způsob, který konec konců je věcí technické úvahy. Hlavní jest, aby finanční správa sama opravdu projevila slib újmu státním zaměstnancům nahradit a to konkrétní a závaznou formou, o níž by nebylo pochyby. Ostatně snad ani projev Englišův sám není bez ceny. S profesorem Englišem se stále počítá na křeslo ministra financí, takže bude snad v příštích letech mít sám příležitost, aby splnil, co považuje za správné a spravedlivé.

E. V.

Dědouškové nejsou stejní?

Když se počalo mluvit o otázce mládeže, přispěchal hned tisk posl. Stříbrného, aby zjistil, co se dá dělat. Zjistil, že mládeži se někdy líbí, když se ostře píše proti starým. I počal psát o děd o u š c í c h, a poslal děd o u š k y do pense, dokazuje, že starší generace patří už jen do starého železa. Současně však píše o tom, že s t a ř í c k ý vůdce slovenské strany lidové Andrej Hlinka se pro churavost musil vzdát na čas jakékoliv organizační práce; přejeme statečnému vůdci slovenského lidu, aby se záhy zotavil tak atd. — Hlinka v očích lidí Stříbrného není děd o u š e k. Je s t a ř í c k ý vůdce lidové strany. Tisk Stříbrného vidí děd o u š k y jen tam, kde che; jinde vidí starícké vůdce. Dědouškové nejsou stejní.

V. G.

Trapný nezáměr o krásný slovenský film

Když se 28. října dostala na program pražských kin krásná Plickova filmová báseň o Slovensku „Zem spieva“, byla přijata celým našim tiskem, všech politických směrů, s porozuměním a oprávněnou chválou. Autor, který jedinečným způsobem zachytil slovenský kraj od podtatranských kopanin až k podkarpatoruským poloninám a tokajským vinicím, dosud uchované staré zvyky, zábavy a kroje tamějšího lidu, zasloužil si právem obdiv a slova uznání. Vždyť tento film je výsledkem několikaleté soustavné, cílevědomé a obětavé práce tohoto nadšeného sběratele slovenského folkloru a slovenských lidových písní a popěvků. Výsledkem práce umělce, který tvořil ne pro peníze — jak je to dnes obvyklým zjevem — ale s láskou k svému dílu. „Zem spieva“ je prvním filmem o Slovensku a vlastně i prvním slovenským filmem vůbec. Je to také jediný skutečně kulturní čin v českém filmu, který je současně i vysoce kultivovaným uměleckým projevem, jehož hodnota není porušena banalitou všedního románku lásku, jako tomu bylo o podobného filmu brněnského profesora Ůlehy z moravského Slovácka — „Mizející svět“. Přes svoji nedějevost má Plickův film vnitřní dramatickou sílu a strhující dynamičnost. Svým námětem i jeho lyrickým pojetím bezděčně oživuje vzpomínky na dva poetické sovětské filmy, Dovženkovu ukrajinskou „Zem“ a Kaufmannovo „Jaro“. Plicka měl již od mládí neobyčejně blízký poměr jak k hudbě, tak i k výtvarnému umění a zejména k fotografickému obrazu. Již jako hoch si sám sestrojil primitivní fotografický aparát. Zálíba pro fotografii v něm

rostla a po válce, když se stal národopisným referentem Slovenské Matice, pro níž sbíral ze všech koutů Slovenska místní lidové písně a melodie, začal užívati i fotografického aparátu k systematickému zaznamenávání folkloristických zvlástoností Slovenska. V roce 1928, kdy mu bylo umožněno samotným prezidentem republiky zaopatřit si filmovou kameru, začal se zvýšeným zájmem doplňovati svoji sbírku písní filmovými snímky s úmyslem jednou vytvořit obrazovou píseň o slovenském lidu. Výsledkem jeho filmarské práce na Slovensku byl nejprve pro Slovenskou Matici natočený krátkometrážní film „Za slovenským ľudom“, a později z natočeného materiálu sestřížený živý a poutavý folkloristický obraz ze Slovenska nazvaný „Po horách — po dolách“, který byl sice úspěšně přijat a oceněn v cizině, u nás však nikdy nebyl předveden širšímu obecenstvu a zůstal ležeti jako dokument v archivu Slovenské Matice. Již na tomto zárodku dnešního filmu projevila Plicka jemný filmový cit, ačkoliv již tehdy bylo patrné, že je více malířem nežli filmářem, že ho více zajímá ladná obrazová kompozice folkloristických motivů nežli sociální a životní problémy lidu zobrazovaného kraje. Však ani během příštích let Plicka nezahálel, hledal dále na svém oblíbeném Slovensku nové pohledy a náměty, shromažďoval stále nový a nový technicky vždy dokonalejší obrazový materiál, kterým postupně doplňoval svůj původní film, aby pak společně s mladým talentovaným Hackenschmiedem uskutečnil definitivní výběr snímků pro sestřih filmu „Zem spieva“.

Plný rok pracoval Plicka společně s Hackenschmiedem na úpravě svého díla. Sestavit celovečerní film normální o délce 2500 m není tak snadnou věcí, jestliže k tomu máme natočeno, tak jako Plicka, přes 10.000 m negativu, které během konečných prací stále ještě doplňoval novými snímky, až materiál vzrostl na plných 14.000 m.

„Zem spieva“ je na rozdíl od všech těch dřívějších kšeftařských a lžinacionálních „Pisničkářů“ a „Fidlovaců“ — dílem skutečně národním. Očekávali jsme proto, že v době, kdy slovenská otázka je tak ožehavým vnitropolitickým problémem našeho státu, bude se film o Slovensku těšiti zvláště velkému zájmu obecenstva. Ale trpce jsme se zklamali. Číselná bilance premiéry Plickova filmu v Praze je smutným dokladem kulturního ignorantství pražského obecenstva. Film „Zem spieva“ se udržel na programu dvou premiérových kin stěží jeden týden při úplně pasivním provozu. Nezáměr obecenstva se nám jeví nejjasněji na počtu návštěvníků obou kin, který činí pouhých 11.194. Vkus našeho zkaženého obecenstva vynikne napadně ve srovnání s bilancemi jiných filmů, promítaných za přibližně stejných podmínek v týchž kinech. Navštívilo-li premiéru filmu „Zem spieva“ za první a bohužel také poslední týden promítání v kinu Světozor pouhých 6817 návštěvníků, shlédlo předchozí program tohoto kina, Kiepurovu operetu „Píseň pro tebe“ (hranou také současně ve dvou kinech), za čtyři týdny promítání 35.000 diváků, při čemž poslední týden vykazuje přibližně stejnou návštěvu jako p r v n í týden „Země spieva“. Připočteme-li k tomu ještě počet návštěvníků v kinu Pasage, zjistíme, že německý operetní kým — i když, připustíme, zábavný — nalezl mezi 850.000 obyvateli Prahy plných 8 procent zájemců, zatím co Plickův umělecký projev přišlo oceniti pouhých necelých 1 a půl procenta. Nezáměr oněch vrstev pražského obyvatelstva, které se jindy tolik vychloubojí svým smyslem pro národní kulturu, se jeví ještě nápadněji v cifře týdenní tržby kina Světozor při Plickovu filmu (pouhých 41 tisíc 174 Kč) zatím co týdenní tržba při zmíněné Kiepurově operetě dosáhla v prvním týdnu promítání 88.367 Kč. Průměrná cena prodaných vstupenek je tedy u německé operety 8 Kč, kdežto u ojedinelého domácího uměleckého díla asi Kč 5.50. Jak vidět, nezklamaly ty málo zámožné vrstvy, které při každém představení zaplnily přední řady kina, nýbrž ti, kteří při svých majetkových poměrech by mohli zaplniti další řady a kteří vlastně byli povinni dokumentovati při této příležitosti své jindy okázale zdůrazňované nacionální cítění. Ti všichni zůstali doma, ačkoliv jindy do biografů chodí, o čemž svědčí nejenom cifra 88.000 Kč týdenní tržby při filmu Kiepurově, ale dokonce i 101.500 Kč při hloupě české veselohře „Kantor Ideál“ (hrané také ve dvou kinech současně).

Pouhý týden promítání filmu „Zem spieva“ je velkou ostudou české kulturní Prahy. Naše obecenstvo tu znovu dokázalo svůj kulturní analfabetismus. Jeho nacionalismus se zastavuje u sentimentální, trapné karikatury českého vlastenectví v Hašlerově „Pisničkáři“.

Jak smutné srovnání s pražskými Němci, kteří, ačkoliv jsou v Praze jen šestiprocentní menšinou, stačí zaplniti nejenom svá vlastní dvě divadla, přednášky a četné jiné kulturní podniky, ale tvoří mnohdy i většinu interesovaných návštěvníků českých divadel, kin, přednášek a zejména koncertních síní.

Ti skutočne kultúrne žijú a kultúru podporujú; neďvieme sa, že v prví radé svojí vlastní. Táto trpná kultúrná osúda je také jedním z neblahých dôsledků dnešný naprosto pochybené filmové politiky našeho všemocného ministerstva obchodu, špeciálne jeho filmového odboru v čele s odborovým radou drem Piskačem, který pro dva roky podporuje kdejaký stupidní výrobek našich filmových producentů bez nejménších ohledů na jeho kvality. Kontingentováním dovozu mělo být pomoci domácí výrobu omezením soutěže zahraničních filmů. Po dvouleté zkušenosti vidíme, že jedině, čeho bylo dosaženo, je kvantitativní vzrůst domácí výroby při paušálním subvencování každého vyrobeného filmu kvalitativně stále horší a horší. Zredukováním dovozu v poměru 5:1 byla sice značně omezena zahraniční konkurence, byla tím však současně odstraněna možnost přirozeného zlepšování domácí filmové produkce zdravým soutěžením s nepoměrně hodnotnější produkcí zahraniční. Neboť redukci dovozu padly za obět ne — jak se původně očekávalo — cizí podprůměrné seriové výrobky, nýbrž řada umělecky významných filmů evropských, neslibujících zvláště výnosný obchod a téměř celá produkce americká, která — jak se můžeme v zahraničním tisku přesvědčít — v posledních dvou letech přinesla řadu pozoruhodných umělecky uznané velmi hodnotných filmů. Z obchodních důvodů byl k nám pochopitelně dovážen v první řadě film německý, který však v posledních dvou letech již dávno nebyl tím, čím kdysi býval, a tak dováženy filmový brak jen doplňoval filmový brak doma vyrobený. Není pak divu, že vkus našeho obecnstva podlehl této ze všech stran naň doléhající degeneraci. Ještě nikdy se nestalo, že by ministerstvo obchodu odmítlo přidělit kontingentní listy (t. j. subvenci 100.000 Kč) filmům vysloveně méněcenným a pro vkus obecnstva tedy škodlivým jako je „Pepina Rejholcová“, „Strýček z Ameriky“, „Děve s čertem v těle“, „S vyloučením veřejnosti“ nebo „U svatého Antonička“. Víme však o nekonečných průtazích, které předcházely, než se Plickovi filmu dostalo této podpory a patrně by se mu jí nebylo dostalo vůbec, kdyby hudební synchronisace nebyla provedena v atelierech A. B. Neboť v podmínkách pro přidělení kontingentních listů je přeče z opatrnosti uvedeno, že na podporu má právo jen zvukový celovečerní film. Nehledí se tedy na tvůrčí práci umělce, který se jako Plicka třebaš pět let neúnavně piplá se svým dílem, aby přivedl na svět dokonale, do detailu promyšlený a propracovaný film. Jediným kritériem je zde počet filmovacích dnů v atelieru, zatím stále je d i n ě barandovském, jinými slovy — poskytnutí možnosti výdělku jedině společnosti a to A. B. a nepřímo, samozřejmě, i říšskoněmeckému Klangfilmu.

Pro jednostrannou podporu české filmové produkce bylo již obětováno víc než dost a jestliže s oprávněnou hrůzou nyní konstatujeme, že mezi obětovanými patří i naše filmové obecnstvo, pak nám nezbyvá než znovu důrazně volati po odstranění nezdravého stavu.

Jára Brož.

Reportáž v rozhlasu

Jeden závazek má rozhlas: má být a k t u á l n í. Může být rychlejší než noviny; může postavit mikrofon doprostřed děje, a už posluchač slyší. Zatím reportér pracující pro noviny jede sem, jede zpět, píše, snad i fotografuje, a teprve za několik hodin si čtenář přečte, co bylo a jak to bylo. Tato rychlost je náskokem rozhlasu, kterého jej nikdo nezbaví.

Ale od reportáže žádáme něco více, než aby byla rychlá. Musí být p l a s t i c k á a ž i v á. Tu začínají nesnáze rozhlasové reportáže. Má výhodu: může postavit mikrofon doprostřed děje. To je výhoda, kterou nelze podceňovati. Ale vše, co je dále, působí obtíže. Rozhlas v takovém případě má jen jeden prostředek. Z v u k. Slova lidí, které mikrofon zachycuje. Hluk. Slova rozhlasového reportéra, která podávají děj. Vše visí na tomto rozhlasovém reportérovi, jak dovede líčiti to, co vidí; na jeho dovednosti, s jakou si zařídí, aby nebylo rušivých pomlk; ale nezáleží jen na reportérovi. Jsou totiž děje, které se pro rozhlasovou reportáž hodí. Jiné se nehodí.

Uvedme příklad: v ý l o v r o ž m b e r s k é h o r y b n í k a. Událost nesporně zajímavá. Proto: při výlovu rybníka stojí mikrofon. Ale výsledek není úměrný námaze. Taková věc patří mezi ty, o kterých se říká: to se musí vidět. Jedna dobrá fotografie a jeden dobrý článek řekne více, než tato reportáž. Bezprostřední reportáž tu nevzdvihla nic, co by se nemohlo vysílat z Prahy. Bylo by v takovém případě lépe neřvati na tom, aby posluchač slyšel výlov v téměř okamžiku, kdy se štiky, kapři, cejni pleskají v kádích. Stačilo by, kdyby na místo jel dobrý novinář, který dovede vidět. A poněvadž novinář je tu divákem, ne odborníkem, musil by tu být odborník, který by živě vyložil věc se svého hlediska. A chtěl-li by

rozhlas kolorit místa, stačí několik písniček, zejména když jsou tradiční písničky rybářské.

Závažná je otázka rozhlasové reportáže při velkých národních a státních manifestacích. Těch bylo kolem 23. října celá řada. Rozhlas musí být na tomto poli velmi aktivní. Ale přijímajíc tuto zásadu, stojíme před otázkou: jak? A ještě jedna otázka: co? Co se má vysílat rozhlasem? Ti, kteří chtějí, aby to a to se vysílalo, musí hledět, aby to a to bylo uzpůsobeno k vysílání rozhlasem. Mluví-li se k 500—1000 lidem, je to něco jiného, než mluvit k tisícům, desetitisícům posluchačů rozhlasu. Řeč v rozhlasu musí mít jiný spád, než na schůzi; arangement projevů, které mají být vysílány, musí být jiné, než arangement projevů, které s rozhlasem nepočítají. Malé schůze a naše projevy veřejné beztak jsou zbytečně rozvleklé. Jsou-li vysílány rozhlasem, vede to k tomu, že se radiopřístroj vypne. Což jistě není úmyslem. Ti, kteří mluví na takových projevech, musí si uvědomit, že stojí před mikrofonem. To je závazek.

Ještě horší problém je pro rozhlas vysílání projevů, u nichž převládá pohyb a tlakový vjem. Tu má rychle reportér slovy vylíčiti, co vidí. Děj, pohyb, barva se rychle mění. To, co slyšíme v amplionu, je jen matný odlesk. Věta ještě není ukončena, a již nová záplava děje. Někdy hudba, zvuk podporují plastiku dojmu. Na př. při Sletu. Jindy jásot davu diváků je pomocníkem posluchačů, aby si udělali dojem. Ale je-li na př. vojenská přehlídka, zachytíme kroky, hluk kol a dusot koní. Je to prvek, na kterém může posluchač budovati svůj dojem? Tu pak visí vše na organizaci reportáže, na schopnosti reportéra říci rychle, barvitě vše, co vidí. Někdy však reportér je stržěn nadšením, údivem, aniž dovede říci posluchači, co viděl a vidí. Rozhlasová reportáž chytá syrové, rychlé dojmy. Dává posluchači jednotlivé dojmy, dojemové prvky; stačila by někdy reportáž ex post, která by podala již vyrovnaný obraz toho, co se stalo. Rozhlas tu má možnost nejdůležitější projevů zachytit na voskovou desku. Získá tím čas a tato reportáž ex post při dobré úpravě měla by větší účín než bezprostřední vysílání. Ani ti, kteří důležitě události filmuji, neodevzdají divákovi vše, co natočí. Provedou sestřih, výběr, konečnou redakci, a prvotní film je jen materiálem pro film konečný. I náš rozhlas použil již několikrát voskové desky, na níž si zapsal zvukové události, aby jí večer dal svým posluchačům k dispozici. Při bezprostřední reportáži, kdy rozhlas dává mikrofon do středu události, nemůže rozhlas dobře ovládnout materiál, který vysílá.

Budou a zůstanou situace, kdy stačí, když rozhlas postaví mikrofon před řečníka. Budou a jsou situace, kdy dobrý rozhlasový reportér dá posluchači dobrý obraz toho, co vidí. To závisí i od toho, jak si rozhlas rozšíří, doplní a vychová garnituru svých reportérů. Může být někdo dobrým hlasatelem, ale nemusí být dobrým reportérem; může být někdo dobrým sportovním reportérem, ale při jiné reportáži selže. Je to jako v novinách. Dobrý úvodníkár nemusí být ještě dobrým reportérem. A naopak. Prostě: rozhlasové reportérství je něco sui generis, a rozhlas musí hledati a zkouseti, až najde toho pravého. Máme dobré hlasatele; ba: velmi dobré. Potřebujeme ještě dobré reportéry v rozhlasu.

V. Gutwirth.

Výroba a obchod

Podíl mzdy ve výrobní ceně výrobku činí 15—25%. To znamená, že snížení mzdy dělníka o 20% — což dělník při své nízké mzdě musí cítiti jako hluboký zásah do své životní úrovně — projeví se ve výrobní ceně snížením o 3—5%. To jest: snížíme-li dělnickou mzdu o pětinu, zlevníme výrobek jen o dvacetinu. Podobně se to má i s t. zv. sociálním zatížením, na které si náš podnikatel tak uvykl naříkati. I jeho podstatné snížení — což by znamenalo odbourání velké části sociální ochrany pracujících — by se neprojevovalo snížením ceny hotového výrobku, zejména když naše výroba ve své cenové politice je jako lékařský, maximální teploměr. Reaguje na každý podnět směrem nahoru; ale dolů se musí rtuť sklepatví násilím. Kdyby se zvýšila o několik haléřů cena papírových ubrousků, budou naši restauratéri uvažovati o tom, neměli-li by zvýšiti ceny; ale nesníží je, když suroviny, které kupují, klesnou velmi podstatně. — Laik se však často setkává s tím, že je to meziobchod, kde se slevuje lehce 10—20%, aniž obchodník prodává pod cenou. Obchodník před válkou nemohl sleviti 10%. Kalkuloval tak, že tuto slevu dáti nemohl. Dnes dostanete — v radioobchodech, v obchodech s fotografickými potřebami, s gramofonovými deskami a j. slevu 15%, ba i více. Jediná podmínka: nesmí se to říkat. Jsou obchodníci, kteří vám řeknou: mohli bychom prodávati levněji, ale jsme nuceni pro-

dávati za ceny pevně stanovené. Obchodník, který prodává levněji, je stíhán pro nekalou soutěž. Marně dokazuje, že může a chce prodávati levněji. Je to nekalá soutěž. Není pomoci. A tak obchodník může prodávati levněji jen svým známým; ale: nesmíte to říci. V. G.

Láska k práci

Slyšíme často, že láska k práci upadá. Tato výtka jest často zahrocena proti dělnictvu. Ti, kteří tak čini, nezkoumají, čím se to stalo, že práce — jak oni říkají — není již radostná. Jest to v první řadě stroj, který změnil povahu práce a vztah člověka k ní. Jest to organisace výroby, která dnes zná jenom člověka k stroji, nikoliv k práci. Bylo by dobře některého z těch, kteří mluví o radostnosti práce, postaviti k modernímu stroji, kde člověk jest jen jedním z pracujících koleček, která musí mechanicky podávat materiál. Práce jest rozdělena do zlomků vteřin. Každý výkon jest odpočítán stopkami. Malička ukázka z jedné takové tabulky:

vložit malý kus do upínače	0.0013	hodin
vložit střední kus do upínače	0.0018	"
utáhnout jeden šroub nebo jeden palec rukou	0.0021	"
utáhnout jeden šroub nebo jeden palec klíčem	0.0040	"
utáhnout jednu křídlovou matku rukou	0.0008	"
utáhnout jednu šestihrannou matku klíčem	0.0018	"
uzavřít víko	0.0018	"
přiložit víko	0.0003	"

Pohyb dělníků jest předem rozvržen do každého zlomku vteřiny. Ovládnání práce přesunulo se do kanceláří, kde se předem propočte každý pohyb. V tomto prostředí sotva se může mluvit o radostné práci. A přece mezi těmi, kteří jsou bez práce, kteří pracují málo, bychom našli bez počtu dokladů o tom, jak mají lidé práci rádi. Málokdo se dovede vmysliti do postavení dělníka nebo řemeslníka, kterému jeho práce odumírá. Nemusí odumíráti jenom proto, že jest krize. Jsou i jiné příčiny. Jest to na př. změna životních způsobů společnosti, změna módy, změna způsobu, jakým bydlíme atd. Kdo se dovede vmysliti do myšlení rezbářského dělníka, který svou práci měl rád a který vidí, že jeho řemeslu doba odzvání? Dělník jest roztrpčen nejen tím, že jest špatně placen. Jest roztrpčen i tím, že jest veden k tomu, aby pracoval špatně. Ví, že jeho práce by měla a mohla býti lepší. Ví, že by vyžádala více času, více pečlivosti, lepšího materiálu. Ale podnikatel chce, aby se práce provedla co nejrychleji, co nejlaciněji; má-li dělník své námítky, slyší argument: to stačí. Umístí-li podnikatel výrobek horší, proč by usiloval o výrobek lepší? Dělník mzdovým systémem i jinak jest nucen pracovat špatně; ví to. Dělník na stavbě ví, že staví špatně, že materiál by mohl a měl býti lepší; ví, že k jeho práci bylo by potřeba více času, lepšího dozoru; ale musí si své poznámky nechat, neboť dole na ulici čeká mnoho nezaměstnaných, kteří chtějí pracovati. Ti, kteří zadávají veřejně dodávky, by si získali velmi cenné zkušenosti, kdyby tu a tam vzali si stranou dělníky, kteří na těchto dodávkách pracovali. Tu by poznali, jak se „práce šidila“. A právě v tom, že dělníci neradi vidí, jak se „práce šidí“, jest vidět, jak by rádi pracovali, aby výrobek byl dobrý, aby se mu dalo vše, co potřebuje. Ale podnikatel přijal dodávku za cenu, za níž sotva může poříditi dobrý výrobek. Práce jest rozpočtena na vteřiny. Bude-li dělník pracovati svědomitě, bude pomalý. Dělník by rád dal výrobku péči, které jest potřeba. Ale nemůže; nesmí. To jest také jeden podstatný rys v dnešním poměru pracujících k práci. V. G.

Jak se v Americe prodlužuje život

Spojené státy severoamerické jsou „zde usine de santé a grand rendement“, pravil Pally. Jakkoli zdravotnictví a všechno, co s ním souvisí, je silně individuální, přece jen dá se mnoho prováděti na veliko, po továrnicku. V Americe jsou namnoze sanatoria a nemocnice odkázány na soukromé dary, závěti, procenta z velikých podniků, ale to všechno nevádi skvělé pracovní organisaci. Bylo to zejména tažení proti tuberkulose, která se silně rozmohla ve Spojených státech zejména roku 1923, kdy poměry byly stejné jako roku 1900, jakkoli již jiné evropské státy začaly vykazovati pokles tuberkulosity pod cifry předválečné. Podnikaví Američané si vypočetli, že předčasnými úmrtími ztrácejí jen přes dvě miliardy dolarů ročně, čili že by žádná akce nestála tolik peněz, byť i byla sebe komfortnější. Postavili v 5422 městech všechno možné, nemocnice, dispensáře, izolovaná sanatoria, bojovali tiskem, filmem, plakáty, výstavami, zorganizovali 900 společností, jež rozprostírají svá tykadla ve všech státech a zachycují nemocné, měří,

váží, studují poměry bytové, výživu, sport, práci, ošetrovatelky vykonaly za rok 4 miliony návštěv u 700.000 vedených v zdravotní evidenci, brožur bylo rozdáno 50 milionů kusů za rok. Tak bylo postupně probráno 270 měst ve 45 státech. 1916 byla ještě úmrtnost 121 na 100.000, 1927 klesla již na 38, 1931 dokonce na 22... Úmrtnost dětská za 8 let klesla se 300 na 96 z 1000 dětí. Délka života, která obnášela průměrně 1920 53 léta, stoupla 1931 již na 59 let. Srovnají-li se poměry s jinými státy, zejména s Francií, stoupla délka života zde jen o dvě léta. Tedy odvaha, aktivismus, optimismus a peníze... RI.

politika

Zdeněk Smetáček:

Militarismus i v politice vnitřní

Mluví se dnes s jakýmsi překvapením o krizi pacifismu a myslí se tím, že se lidé znovu smířují s myšlenkou na vyrovnaní mezinárodních sporů válkami. Ale úpadkem na pacifismu mezinárodního nebude překvapen ten, kdo si uvědomí, jak silně v posledních letech poklesl i pacifismus vnitropolitický. Jak můžeme chtít mír ve vztazích mezinárodních, když jsme se ještě ani nepropracovali k mírovému pojetí politiky vnitřní? Zmatku a nedůslednosti v názorech je tu ku podivu mnoho. Týž člověk, který velice horuje pro mír mezi státy a který se velmi šikmo dívá na armádu, řekne docela klidně, že vnitřní politika není nic jiného než holý boj o moc, aniž by pozoroval, že se jeho mocenské pojetí politiky domácí naprosto nesnáší s jeho mírovým pojetím politiky zahraniční.

V názorech na způsoby vnitropolitického boje jsme ještě většinou militaristy, lidmi starého režimu. A mezi militarismem vnitropolitickým a zahraničně politickým je jen rozdíl stupně. V obou případech je protivníkem prostě nepřítelem, který má být vyhlazen, s kterým se nediskutuje, nýbrž který se znásilňuje, ať už jakýmikoli prostředky.

Dnes prožíváme velikou renesanci politického militarismu. Posledním jeho příkladem je Německo, kde straník už není hlasujícím a diskutujícím občanem, nýbrž vojákem, který má uniformu, často i zbraně, namnoze bydlí v kasárnách, mašuruje ve čtyřstupech, poslouchá na komando a užívá násilí, aniž by ho odůvodňoval.

Příklad, který dal komunismu světu.

S vojenským pojetím politiky přišel po válce komunism. Jeho ruští proroci vzali Marxův třídní boj docela doslova a domyslili jej v třídní válku. Smysl a poslední základ všeho politického života je podle nich v tom, že třída proletářů vede vyhlazovací válku proti třídě měšťáků až do jejího úplného zničení. Komunism však měl aspoň jednu přednost: domníval se, že vede válku poslední, a stavěl na její konec utopii beztržní společnosti. S buržoasní třídou prý zmizí i stát, který není nic jiného než organisované násilí, a se státem i poslední příčina válek vnitřních i mezinárodních.

Fašism se učí od komunismu.

Od komunismu přejal vojáké pojetí politiky italský fašism a od obou pak německý nacionální socialism. Přijaly ovšem jen metodu politického zápasu, nikoli jeho cíl. Rekrutují své politické armády odjinud. V komunismu je politickým bojovníkem proletář, ve fašismu

mu patriot, v nacionálním socialismu německý soukmenovec. Komunistickou armádou je proletářská třída, fašistickou imperialistický stát, nacionálně socialistickou nordická rasa. Poslední cíl je u všech podobný: vyhladit ostatní třídy, dobýt ostatní státy, ovládnout ostatní rasy.

Pokud byly tyto směry pouhými politickými stranami ve svých zemích, vedly válku proti stranám ostatním, až do chvíle, kdy se jim podařilo zmocnit se úplně státu. Jako majetníci státu pak docela automaticky pokračovaly tímž způsobem i v politice zahraniční. Vystupovaly útočně, vyhýbaly se Společnosti národů a mezinárodní součinnosti, a pokud se k ní odhodlávaly, tedy nikoli z důvodů zásadních, nýbrž jen z oportunity, z chvilkové vlastní slabosti anebo ze slibné vyhlídky na dobytí nějakých výhod. V celé poválečné světové politice se to cítí, jak jsou Rusko, Itálie a nyní Německo těžkými a nespolehlivými politickými partnery. Není právě možno zapomenout na jejich militaristické válečné pojetí politiky. Vystupují-li na venek smiřlivě, není k nim dost důvěry, protože jsou naprosto nešmiřlivé ve vlastních hranicích, a protože není možno táhnout ostrou čáru mezi vojákstvím vnitropolitickým a mezinárodně politickým. Mezi oběma druhy militarismu je plynulý přechod. Není demokracie a tím ani míru mezi národy bez demokracie a míru vnitřního.

Armáda u demokratů a u protidemokratů.

Politický pozitivista, který se dívá jen na početní sílu armád a nikoli na ducha a program, jemuž tyto armády mají sloužit, pokrčí nad tímto tvrzením rameny. Nemá prý smyslu mluvit o míru, pokud u demokratů i protidemokratů stojí vyzbrojeno a připraveno na povel tolik a tolik set tisíc mužů. Nemá? Uvažujme trochu! Nezáleží jen na tom, kdo povel provádí, nýbrž i na tom, kdo jej dává. Každý správně vidoucí a myslící člověk uzná, že velická armáda v rukou demokratické Francie není nebezpečím pro mír, ale že táž armáda v rukou dnešního Německa by takovým nebezpečím byla. Na toto politické pozadí, které je rozhodující pro vojenskou povahu státu, právě zapomínají pacifisté, kteří pozitivisticky počítají jen muže, strojní pušky a letadla. Byli takoví i na odzbrojovací konferenci, zejména mezi Anglosasy. Tvrzení, že bezpečnost bude zaručena rovnoměrným snížením výzbroje, je plodem tohoto způsobu myšlení. Nikoli, zbroj sama o sobě je mrtvá hmota. Rozhodující je duch, který ji ovládá.

Dá přece prostý rozum, že vojensky daleko nebezpečnější je stát, v němž jedna strana, vojensky organizovaná a vojensky myslící, ovládá celý stát, než demokratická země s parlamentním režimem, kde je vláda podrobena kontrole opozice a kde civilní moc rozhoduje na konec i o armádě. Válka v takovéto zemi je národní věcí, válka v diktátorském státě může být věcí jen vládnoucí kliky. Několik set poslanců se tíže dohodne a rozhodne pro vypovězení boje než hrstka diktátorů nebo dokonce jediný Vůdce. Pověz mi, kolik máš v zemi demokracie, a já ti povím, jak jsi mírumilovný a zdali lze věřit tvým slibům.

Cesta demokracie.

Protikladem zmilitarizované politiky komunistické, fašistické a nacionálně socialistické je humanitní demokracie. Humanitní demokracie nevede politických vá-

lek, nevyhlazuje svých protivníků, nýbrž organizuje, spravuje, spolupracuje. Nezakládá stát ani na třídě, ani na výbojně elitě patriotů, ani na rase, nýbrž na dobrovolném souhlasu svobodných lidí, na slibu, na zákonu, na smlouvě společenské. V demokratickém státě se sestupují různorodí jednotlivci a společenské skupiny, aby si vzájemnou smlouvou zaručili jistá práva a aby se smluvili na jistých zásadách, jimiž hodlají spravovat svůj společný život. Sestupují se v něm muži a ženy, rozmanité národnosti, církve, stavy, upravují zákonem své vztahy a slibují, že budou zákona poslouchat. Dávají si navzájem svobodu, to jest slibují, že budou respektovat u druhých ta práva a výsady, které jim zákonem vyhradili. Zavazují se, že mezi sebou nepovedou válek, že nesáhnou k násilí, nýbrž že o nových požadavcích, programech a návrzích provedou napřed veřejnou diskusi a že podle jejího výsledku změní zákony staré. A ustanovují zároveň pravidla, podle nichž se tyto změny formálně provedou.

To je smysl demokracie a jediná cesta k společenskému míru. Čím víc se demokracie upevní uvnitř států, tím víc se upevní i mezi státy, čím víc se uplatňuje válečné myšlení ve vzájemných vztazích občanů a skupin uvnitř států, tím víc stoupá i válečné nebezpečí mezinárodní. Společnost národů byla pokusem o mezinárodní demokracii a je dnes v krizi proto, že v určitých státech byla politika postavena na základy militaristické.

Evropa je dnes roztržena.

na dvě půle: na militaristickou a na demokratickou. Roste-li válečnické smýšlení v první půli, nezbývá druhé, demokratické, než aby sama, vlastními prostředky pomýšlela na zabezpečení, jehož jí zatím nemůže poskytnout rozvrácený pořádek mezinárodní. Proto i demokracie zbrojí, staví armády, chystá se k obraně. Armáda, budovaná za účelem války, je v demokracii vždycky zjevem záporným. Nepatří k podstatě demokracie. Ale je institucí do té doby nutnou, dokud nebude provedena demokratizace i ve státech dnes militaristických. Je prostě svépomocí, a v tom je také její síla.

Duch budoucí německé ústavy

Odpověď na tuto otázku nám dává nedávno vyšlá kniha dra Helmuta Nicolaie. Vizme zde jen hlavní rysy jeho návrhu: V třetí říši všechna moc bude pocházet ne z lidu, nýbrž z vůdce. Vůdce bude na doživotí ustanovován nejužším výborem t. zv. Německého řádu, světové to organizace německých mužů, vybraných bez ohledu na státní příslušnost; její členy bude jmenovati panující vůdce svrchovaně. Státním občanem říše bude moci býti jen zbraně schopný muž německé rasy. Ženy, dále muži, kteří nejsou branní, budou míti, jakožto státní příslušníci práva značně menší nežli občané: nebudou míti právo volební ani způsobilost k členství ve volených sborech a k řadě vyhrazených zaměstnání. Ještě méně práv budou míti státní příslušníci, kteří nejsou německé krve: ti budou jen hosty říše, a budou omezeni na menšinový status, jenž bude jiný u Židů, jiný u Poláků a jiný u ostatních Neněmců. — Státní moc v říši bude sjednocena, ale hierarchicky vzestupně ustavena od obcí k okresům, župám, zemím a říši. Každý z těchto stupňů bude míti své „lidové zastupitelstvo“; přímo státními občany bude voleno jen zastupi-

telstvo místní, do vyšších sborů bude voliti své delegáty vždy sbor nejbližší nižší. — Zemská zastupitelstva, resp. sněmy a sněm říšský budou mít zákonodárnou moc, kterou však budou moci vykonávat jen na základě národní vlády. A jimi usnesené zákony budou moci býti neomezeně zrušeny, ba i libovolně měněny vůdcem, jenž zákony podpisuje a vyhlašuje. — V čele zemí budou státi místodržitelé, jmenovaní vůdcem z členů Německého řádu, a zavázaní jemu jakousi lenní povinností. Vůdce si jmenuje říšskou vládu, a místodržitelé vlády zemské. Ani říšská ani zemské vlády nebudou odpovědné sněmu, nýbrž jen vůdci. Základních práv občanských v ústavě nebude. — Orgány stavovského zřízení, které budou organisovány vedle orgánů politických, budou mít působnost jen poradní.

Kde jest autor tohoto návrhu?

Takový je stručný nárys jediného konkrétního programu budoucí německé ústavy. Dr. Nicolai jej napsal již v roce 1931 jako důvěrné memorandum pro vedení německé národně socialistické strany dělnické. Dr. Nicolai býval specialistou hlavně v oboru práva spojitelného, ale v posledních letech počal se uplatňovati v Hitlerově hnutí. Jednak se stal vůdčím činitelem vnitropolitického oddělení v ústředí strany. Jednak jal se psáti úvahy z oboru právní filosofie na podkladě rasovém. Vítězný převrat lomeného kříže učinil z něho vládního presidenta v Magdeburku, a dal mu mandát v zemském pruském sněmu. Tu pak Nicolai shledal také vhodnou chvíli k tomu, aby své někdejší důvěrné memorandum vydal tiskem. Kniha našla veliký ohlas v žurnalistice i v některých odborných kruzích.

Některé z navrhovaných reforem (na př. instituce místodržících) byly také už provisorně uskutečněny. To, jakož i význam autorův v národně socialistickém hnutí nám dovoluje, abychom nepochybovali o tom, že vliv jeho myšlenek na ústavodárné dílo, jehož se nový režim třetí říše hodlá podjati po vítězném plebiscitu, bude jistě značný.

Duch, kterým je prolut autor a všichni ti, kdož mu tleskají, a kdož mu poskytli vlivné funkce ve straně i ve státě, vyzírá již sice z oněch několika charakteristických rysů, které jsme nahoře citovali. Ale se vši otevřeností na nás hovoří tento duch teprve z motivů, kterými autor doprovází jednotlivé své návrhy.

Nejprve, jak si tento duch představuje sám sebe.

Není správné — poučuje nás N. — pokládati, jak mnozí činí, demokracii za specificky germánský útvar jen proto, že podle Tacita západogermánské kmeny měly lidové zřízení. Jiné germánské kmeny žily pod režimem autokratickým. Ne zevní forma, duch, který ji naplňuje, svědčí o germánské či negermánské podstatě určitého státu. „My němečtí národní socialisté pokládáme za podstatné, zda je veřejný život státu ovládnán duchem cti a věrnosti, odvahy a obětavosti, pravdy a práva. Německá právní myšlenka na rozdíl od římské či orientální záležitosti právě v tom, že se právo neodděluje od mravnosti a mravu, nýbrž jest s ním nerozlučně spojeno.“ — Nuže, tak tedy si představuje duch lomeného kříže svoji vlastní tvář. Co to jest jiného, nežli starý německý egocentrismus, ta věčná touha izolovati se od ostatních a povznést se nad ně? To neustálé expropriování obecných a všelidských ctností pro sebe sama, to nesnesitelné mesiánství a vsebezalíbení?

Jaký ten duch doopravdy jest: především ilusionistický.

Ne, ve všelidských ctnostech možnosti, obětavosti, pravdivosti a touhy po spravedlivém není to národně socialistické specifikum. Jest spíše v tom, čemu chce dáti tyto obecné ctnosti do služeb. Čemu tedy: především ilusi rasového nacionalismu. N. praví nejprve: „Náš německý národ dnes už není germánský, t. j. nordický ve smyslu rasovém, nýbrž během tisíciletých dějin byl mnohonásobně zkřížen a bastardisován. Toho můžeme sice litovati, nelze však si toho odmysliti, aniž toho, že touto rasovou nerovností byla porušena také jednota vůle a pudová rozhodnost politického směřování.“ — Přes to ovšem navrhuje N., aby jako základní formule ústavy bylo stanoveno: „Němec jest, kdo jest německého původu, při čemž rozhoduje krev (rasa).“ — Jak přehlédnouti tento rozpor mezi skutečností a přáním? Především tím, že vláda bude vložena do spolehlivých německých rukou, za druhé pak tím, že při onom přiznaném nedostatku jednotné národní lidové politické vůle, bude tuto vůli nutno nahraditi „ostřejším vypětím státní moci“.

Kastovnictví.

Za třetí se má jednoty politické vůle dosíci tím, že bude provedena v obyvatelstvu říše spolehlivá diskriminace s hlediska čistoty rasy. Jak se to prakticky stane? Řekli jsme si již, které kategorie mají býti utvořeny mezi příslušníky říše. Nejprve tedy budou říšští občané. Propůjčení občanství bude „nejvyšším vyznamenáním, jehož Němec bude moci dosáhnouti“. Plnost občanských práv nelze poskytnouti každému: již příroda brání, aby byli za plnoprávné občany uznány děti a nemocní, protože nedovedou projevovati svou vůli. Kromě toho však nelze propůjčiti právo občanů těm, kteří nemají žádných povinností, při čemž jako povinnost přichází v úvahu jen takový úkol, který má význam pro celý národ. Jen kdo prokáže obětavost ve prospěch celku, smí se dovolávat práv v lidovém státě. Ale nejvyšší obětí jest nasazení života. Proto nejvyšším výkonem ve prospěch celku podle germánského světového názoru jest obrana vlasti se zbraní v ruce, k níž nabývá Němec způsobilosti službou ve vojsku. Bude tedy pravidlem, že za říšského občana bude prohlášen, kdo absolvuje vojenskou presenční povinnost. Také právo na výkon hlavních občanských povolání patří do souboru oprávnění říšského občana, a tudíž pro ně jest podmínkou — Wehrhaftigkeit.

Neněmci, kteří měli až dosud říšskoněmeckou státní příslušnost, podrží ji i nadále; budou i nadále podrobeni německé státní moci, nebudou však mít právo státních občanů a státní moc jim bude k dispozici jen, pokud to bude na prospěch německých národních zájmů.

Ustanovení, kterým se rozliší mezi Němci a Neněmci, má býti na věky nezměnitelnou zásadou všeho budoucího německého práva: „jednát se tu o přírodou daný, božský a posvátný řád, proti němuž jednati bylo by nehorázným pychem“. Ustanovení tato nebude lze měniti ani za podmínky změny ústavních zákonů!

K rozhodování v konkrétním případě, kdo jest německé rasy a kdo nikoli, budou zřízeny zvláštní úřady a zavedeny rasové rejstříky. Jakmile úředník o tobě rozhodne, že nejsi Němec, nepomůže ti ani ústavní lex specialis, který by tě prohlásil za Němce. Neboť z úřed-

níkova rozhodnutí promluvil — božský pořádek, který je nezměnitelný.

Ženy přijdou ovšem zkrátka.

Žena, byť byla sebe rasověji německá, nebude moci být zpravidla říšskou občankou, nýbrž jen právní příslušnicí říše. To se — praví N. — podává především z oné myšlenky brannosti, a je to vůbec ve smyslu germánskopravního chápání přirozeného řádu věcí. „Vychází to z germánského charakteru našeho lidu. Feminismus, který se šíří v novějším zákonodárství, onen křečovitý pokřik, volající po ženské emancipaci, jest zjev dekadence velmi povážlivého stupně a přičítá se oné úctě, kterou jest podle nordického pojetí povinován muž ženě. Nordická úcta vychází právě z toho, že žena nemá býti v občanských povoláních a v ostatním veřejném životě opotřebovávána, či že nemá vstupovati s mužem do úmorného zápolení. Lze historicky dokázat, že všechna hnutí, která cílila k zrovnoprávnění pohlaví, vycházela z orientálních mozků a asiatského ducha... Německý duch předpokládá, že správa veřejných prací příslušetí bude výhradně mužům, ať svět a naši nežádovští krajané v tom spatřují třeba i barbarství.“

Základní práva občanská — jsou prohané fráze.

Lidový národní stát, jakým bude třetí říše, bude právním státem ve smyslu pragermánském, ne jako výmarská republika se pokoušela být právním státem podle vzoru americko-francouzského. Základní myšlenkou západnického pojetí právního státu jest prý představa, že stát jest individuu nepřitelem, před nímž jednotlivec musí býti chráněn. To jsou ale samé vylhané fráze. Organický stát nesnese, aby proti němu byla stavěna sobětnost a sobeckost bezvýznamných jednotlivců. Naopak: obětavost a povinnost k obětem na straně jednotlivcově pro celek nesmí míti hranic. Němečtí lidé budou míti jen jediné základní občanské právo: právo chrániti a brániti stát.

Německý bůh opět na tapetě.

Neboť: tak tomu chce bůh! Chráníme-li německý lid a sloužíme-li mu bez mezí, sloužíme boží vůli, která Němce stvořila, aby plnili své poslání na světě a aby byli svědectvím božího působení na zemi.

A ovšem: Macht und Gewalt.

Ještě k tomu Německému řádu. Jak už řečeno, má to býti organizace reprezentující pospolitost Němců bez ohledu na „dočasné státní hranice“, bez ohledu na sídliště, na světadíl. — Autor cítí, že N. S. D. A. P. (Hitlerova strana), jakkoli jest pro přítomné Německo nepostradatelná, nebude se moci udržeti ve své podobě i v budoucnu. Leží prý ve slabosti lidské povahy — čemuž se bohužel nevyvíká ani duše německá — že po období národního rozmachu následuje pokles napětí a ochabnutí sil. Před takovým zabřednutím má německý lid chrániti „Německý řád“, který tedy bude jakýmsi pokračovatelem poslání německé strany národně socialistické, jakýmsi jejím zvěčněním. N. ř. ztělesňuje všeobecnost a světovost německého lidu. Ztělesňuje také nepomíjejícínost německé národní myšlenky, neboť jeho statut bude vyňat z působnosti zákonodárných a ústavodárných orgánů. N. ř. bude organizace pro sebe. Ona jmenuje nového říšského vůdce, když dosavadní by re-

signoval či zemřel. A její členové zase jsou jmenováni vládnoucím říšským vůdcem z německého lidu z celého světa. N. cítí, že v tomto bodě má navrhovaná instituce ránu; že zřízení takové nadstátní formy, jež by sloužila jedinému národu a jediné říši, vzbudilo by obtíže a spory s cizími mocnostmi. Velmi lehkomyšlně odbývá tuto námitku tím, že prý nejde přece o nic nového. Je to prý jen obdoba římsko-katolického kleru a hierarchického uspořádání s papežstvím v čele. Ano, první analogie tu jest, až na tu internacionalitu a universalitu církve, která z ní činí něco podstatně jiného, nežli by byl Německý řád. A sice: cožpak by si neměl právě Němec z dějin vlastní vlasti nevzpomenouti, co staletých bojů to stálo, nežli Řím při vši své universalitě byl akceptován světovými mocnostmi; a nežli se podařilo dostati se s ním na takovou platformu, kde státní moc i moc kleru mohly spolu vyjít?

Ovšem že N. jest si toho vědom. Ovšem že v něm pracují tyto historické reminiscence, a ovšem uvedl toto srovnání s římskou církví, jen aby si zaargumentoval, nevěře patrně sám v pádnost svého argumentu. Neboť ihned dokládá: kdyby přes to přese vše došlo k třením s cizinou pro tuto nadstátní organizaci Německého řádu, „pak by to byla jen otázka moci, abychom prosadili svobodu (svobodu!) Německého řádu v rámci zákonů druhých států“. Macht und Gewalt. Moc a násilí! Mocí a násilím — protože po dobrém by to nešlo — vynutilo by tedy, podle p. N., Německo na př. na Československu, aby ve svých zákonech uznalo, že říšský vůdce může zdejší Němce jmenovati členy Řádu, zavazovati je k sobě lenní věrností, pověřovati je politickými úkoly, činiti z nich volitele svých nástupců. Tuto „svobodu“, toto „právo“ nemůže německému lidu Československá republika více odepřít. Což pak jsme neslyšeli nahoře, že německé právo v pangermánském a nordicko-rasovém pojetí jest podloženo mravem a mravností, pravdivostí a spravedlivostí? A svoboda Německého řádu v Československu jest přece německým právem, no ne?

Také sebeurčení národů je pro kočku.

Ve výmarské ústavě, jak známo, je stanoveno, že nová území mohou býti k říši připojována jenom tehdy, jestliže jejich obyvatelstvo o to v důsledku svého práva na sebeurčení žádá. N. praví se vzácnou uznalostí, že v roce 1919 takové ustanovení mohlo býti pokládáno za nikoli nešikovné, majíc prý účelem dokázat, že „naším zahraničním Němcům zůstává sebeurčovací právo vyhrazeno tím, že na ně klademe důraz“. Jako právní zásada princip sebeurčení však se nehodí pro národní ústavu; neboť nejde přece o sebeurčovací právo jiných, nýbrž o vůli německého národa samotného. „Změny územní a držební, pokud jde o určitý národ, nejsou důsledkem nějakého práva či právního procesu, ani volního prohlášení zákonodárcova, nýbrž jediné osudového rozhodnutí dějin, jež nutno uznati za skutečnost, at chceme či nechceme.“

Hle, řekne si čtenář — k čemu tedy ta léta rámusu „s bezprávností versailleského míru“? Proč celá ta zbrojnice hesel o nespravedlivém diktátu, když by přece mohli dnešní vůdcové německého lidu říci: nám nejde o to, je-li ten mír spravedlivý či ne. Nám jde o to, že bychom chtěli nazpátek dostat společnou hranici s Ukrajinou, ovládnout Podunají, Rakousko z jižními Tyroly atd. — a basta.

Nic nového pod sluncem.

Všecko to, co se v Nicolaiových větech stkví tak pragermánsky; co se honosí navazováním na přerušenu kontinuitu s dávnou rasově čistou minulostí, daleko spíše souvisí s minulostí, zdaleka ne tak dávnou. Po-odhráme jen ony teutoburské etikety, a co se nám objeví pod nimi? Ten Německý řád, co je to jiného, nežli restaurovaná aristokracie? Říšský vůdce, co jiného, nežli absolutistický panovník, který se „rodí“ s říšskými a zemskými sněmy, utvořenými na podkladě kastovníckého volebního řádu? Že ten monarcha a ta aristokracie nejsou rodové, jest pravda. Ale mají-li býti nedotknutelnými, výhradními a neomezenými autory jakýchkoli změn statutů této základní ústavní instituce Německého řádu, kdo jim zabrání, aby svou moc nepřenášeli na svoje syny?

Věcně a myšlenkově navazuje tato reakční ústava, která jest v elaborátu Nicolaiově vypracována, zcela na starou říši římsko-německého království, resp. německého císařství. Jest dokladem jistého zlidovění, které nastalo po válce i v německém národě, a že tento návrat ke starým normám se připravuje bez převzetí personálního harampádí starých rodů a dynastií. — Věříme, že noví vládcové Německa se pokusí nastolit v něm nový řád podle tohoto návrhu. Ale že to nebude řád trvalý, s tím můžeme počítati. Není to prvý případ takového zvratu v dějinách úpadku národních revolucí. A ze všech předcházejících případů jsme se učili, že žádná reakce nemohla se nikdy vyvléci z vlivu předcházející revoluce. A vliv listopadové revoluce v roce 1918 na německý lid ukáže se jistě silnějším, nežli aby jejím jediným výsledkem bylo, že německým císařem na místo Viléma II. bude Adolf I.

Ot.—

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Rozmach racionalisace za krise

(Tragický vývoj nezaměstnanosti u nás. IV.)

Až dosud jsme se zabývali popisem nezaměstnanosti v soudobé krizi a jejím vzrůstem. Nastínili jsme také, jak za rostoucí nezaměstnanosti se vyvíjely mzdy, nechávali jsme však dosud stranou příčiny, jež zaviňují dnešní rozsáhlou nezaměstnanost. Jde nám tu však o těsné souvislosti jen a jen s vývojem nezaměstnanosti, nehledáme a nevykládáme příčiny světové hospodářské krise, nýbrž popisujeme výhradně nezaměstnanost samotnou a ty hospodářské zjevy, jež ji způsobují. Na hranici mezi zjevy vyvolanými nezaměstnaností, anebo alespoň jí zesílenými a zjevy vyvolávajícími nezaměstnanost, stojí racionalisace.

Racionalisace pokračuje.

V letech krise 1929—33 věnovali mnozí národohospodáři poměrně nepatrnou pozornost rozmachu racionalisace. Zdá se, že se domnívají, že za krise racionalisace nepokračuje, že je to zjev provázející konjunkturu. To je názor nesprávný, protože fakta z praktického života nás poučují o pravém opaku. Právě za hospodářské krise se výrobce pokouší srazit všemožně výrobní náklady a k tomu užívá metod vědeckého řízení práce a

racionalisace. Jiné starosti zabraňují však veřejnosti, aby se všimala tohoto obrovského rozmachu, který racionalisace v posledních letech prodělala, přispívajíc tak sice na jedné straně ke snížení cen (ale často současně i mezd) a zvýšení konkurenční schopnosti našeho průmyslu, ale vyřazujíc také četné tisíce lidí z práce. A přece přehled pokroku, které vykonalo v posledních dvou letech vědecké řízení práce a racionalisace vůbec, je nesmírně zajímavý. Některé změny ve výrobě a jich důsledky jsou doslovně překvapující, jak ukážeme na vybraných příkladech.

Materiál je dosud jen kusý a bylo by žádoucí, aby byl shromáždován v úplnějším množství a s různých hledisk, především však, aby byl rychleji publikován. To je ostatně jedna z největších bolestí každého, kdo se u nás zabývá studiem národohospodářských zjevů, že dostává materiál někdy sice v hojné míře, ale pravidelně příliš pozdě. To přináší také škody rázu politického, protože i zásahy do hospodářství jsou pak opožděné a někdy proto i neúčinné.

Vedle zpráv jednotlivých odborových organizací zaměstnaneckých a svazů průmyslnických, jichž užíváme s opatrnou objektivitou, nutno dnes u nás označiti jako nejdůležitější prameny pro studium rozvoje racionalisace především Zprávy živnostenských inspektorů, informace, jež vydává ministerstvo sociální péče (na př. brožura „Racionalisace a její sociální důsledky“ a jiné publikace) a konečně úřední materiál statistický, který je zatím velmi neúplný, částečně i nepřehledný nebo nepřístupný. U nás řadí i v této věci neblaze známé, stále odsuzované, ale houževnaté se při životě držící „tajemství“. Jednou narážíme na neochotu úřadů, střežících „úřední tajemství“, po druhé na neochotu podniků, které se obávají, že by bylo prozrazeno jejich „obchodní tajemství“. Obchod a průmysl se vždy především bojí, „co by z toho udělala konkurence“ a za druhé (společně s touto konkurencí) se bojí, že by toho „zaměstnanci zneužili“, protože by se o tom „psalo v novinách a mluvilo v parlamentě“, což se pokládá za nežádoucí, neboť by to mohlo snad míti za následek omezení nespravedlivých zisků nebo zákrok proti nesociálním zaměstnavatelům. Za těchto okolností je u nás velmi těžko podati přehled o jakémkoliv živém národohospodářském problému, protože většina potřebného materiálu je takové či onaké „tajemství“.

Rok 1930.

Data, jež přinášíme, v převážné většině se zakládají na úředním šetření, které podnikají (zatím dosti nesoustavně) živnostenské inspektoři. Podle těchto dat vypadal v několika příkladech rozmach racionalisace v době krise v r. 1930 asi takto: tak na příklad ve sklárnách zavedení strojní výroby lahví Owensovými stroji, jichž je v Československu 11 (vesměs v severozápadních Čechách) způsobilo, že z původního počtu 3000 lahvářů je jich nyní zaměstnáno jen asi 400. Každý z těchto strojů nahradí totiž 80—90 ručních lahvářů a je při tom obsluhován pouze 9 dělníky. Co to znamená, je vidět na př. na tom, že ruční lahvář vyrobí za 8 hodin práce 250 pivních lahví, kdežto stroj jich vyrobí 8000. Jeden Owensův stroj vyrobí za 24 hodiny nepřetržitě práce 15—35.000 lahví. Postavením 76 Fourcaultových strojů bylo vyřazeno z práce 40% tabulářských dělníků. Zbytek vyrobí dvojnásobné množství tabulového skla jako dříve plný počet 6000 dělníků. Protože některé stroje jsou v opravě, nutno počítati s tím, že trvale t. j. navždycky, pozbylo

práci přes 2000 tabulářů. Totéž platí i o strojích, které brousí skleněné kroužky (bengle) a jež byly postaveny v roce 1930 na Jablonecku. Každý stroj z bavil 15 dělníků práce. Postavením stroje na výrobu šterku na Brněnsku přišlo ve velikém lomu o práci 60 dělníků. Jedna cihlárna na Mladoboleslavsku zavedla těžení hlíny strojními ry-padly, výkon se zdvojnásobil a počet dělníků byl o třetinu snížen. Na Nitransku byl dokonce při nezměněném objemu výroby počet dělníků snížen se 60 na 8 osob. Racionalisace práce v jedné cementárně způsobila, že 182 lidí přišlo o práci. V jedné karlovarské porculance po provedené modernisaci závodu nebyli sice dělníci propouštěni, ale zavedení moderních strojů vedlo k tomu, že kvalifikovaní dělníci jsou nahrazováni pomocnými dělníky. Totéž se stalo v jedné pražské slevárně železa, kde po instalaci elektrických strojů byl zvýšen výkon dělníků trojnásobně, ale odborně vzdělaní dělníci byli nahrazeni pomocnými dělníky. Zajímavé pro posouzení nové intensity práce je, že úkolové sazby byly sníženy, ale přesto výdělek dělníků o něco stoupl, neboť výkon dělníků byl zvýšen.

Někdy má racionalisace i důsledky nepřímé pro zaměstnanost jiného druhu výroby. To je nejlépe vidět na příkladu velikých železáren na Ostravsku, které promyšleným tepelným hospodařením dosáhly proti roku 1921 snížení denní spotřeby paliva o 1200 tun, což znamená práci 1200—1400 horníků za den. Tohoto uhlí, které až dosud železářny odebíraly, nebylo již nadále zapotřebí.

Vyčerpávající práce za stejné mzdy.

Nemenší význam pro snížení počtu zaměstnaného dělnictva má promyšlené zavádění vědeckého řízení práce. Některé velké průmyslové závody povolaly si americké, někdy i československé specialisty, kteří po týdny pozorovali způsob výroby jednotlivých artiklů v továrně a navrhli pak na základě vědeckých poznatků nové způsoby výroby. Důsledky jsou často přímo neuvěřitelné. Nejenom že klesne generální a speciální režie u velkých podniků někdy o milionové částky, ale i na vedení skladů a celé agendě se ušetří ročně statisíce korun. Současně ovšem reorganizovaná výroba přinese další snížení režie, při čemž vždy klesá počet zaměstnanců, kvalifikovaní se nahrazují méně kvalifikovanými nebo i jen pomocnými silami, jejichž výkonnost však přesto podstatně stoupne.

Tak na příklad brněnská zbrojovka rozložila výrobu jedné pušky na 1200 jednoduchých pracovních úkonů. Výrobu kulometu rozdělila na 1700 úkonů, z nichž některé jsou tak jednoduché, že je provádějí ženy, které ve zvýšené míře zanižší mzdy zabírají místo mužským dělníkům. Ve velkých podnicích je to zjev, který se vyskytuje velmi často. Tábořská továrna na šicí stroje dosáhla novou organizační výrobou, především automatisací a typisací, zvýšení výkonu až o 40%. Jedna brněnská elektrotechnická továrna zavedla plynulou výrobu na transportních pásech. Zaměstnává téměř výhradně ženy. Transportní pás způsobil, že dělnice musí se věnovat úplně práci a nesmí v pracovní době ani na okamžik opustit své stanoviště, neboť by to znamenalo přerušování celého pracovního pochodu. Jejich výkon se zvýšil na sedminásobek proti dřívějšímu, ale mzdy zvýšeny nebyly. Lze si představit, jak nyní jsou dělnice po takové práci vyčerpány. Po několika letech je dělník fyzicky téměř zničen. Teplisko-šanovská továr-

na na gramofonové desky zavedla samočinné lisy, čímž zvýšila trojnásobně výkon dělnictva, jemuž však byly sníženy mzdy. Jedna královéhradecká továrna na překlíčky postavila brousící stroj, který z bavil práce 10 dělníků. Jiná továrna na Teplickou, která vyrábí stolní tučky, opatřila moderní stroje a zavedla plynulou práci na transportním pásu. To jí umožnilo, aby snížila citelně počet zaměstnanců, ale zbylý počet zaměstnanců měl výkon o 40% vyšší než dřívější zaměstnanci. Jedna továrna na gumové zboží na Královéhradecku po zavedení dopravního pásu dosáhla zvýšení denní výroby ze 750 na 1250 párů obuvi. Bratislavská továrna na kartáče nahradila ruční práci automaty, čímž byl výkon závodu zvýšen o 35 procent, ačkoliv počet dělnictva byl snížen o 150 lidí.

Velkou pozornost věnoval racionalisaci zejména textilní průmysl. Prádelna bavlny na Mladoboleslavsku reorganizovala oddělení mykacích strojů, čímž byl zvýšen pracovní výkon dělnic o 80%, ale jejich mzdy při nové vyčerpávající práci stouply pouze o 10%. Na místo 9 strojů musí nyní 1 dělnice obsluhovat 14 nebo dokonce až 18 strojů. To jsou ostatně v textilu případy přímo všeobecné. Na Trutnovsku ve velké prádelně bavlny byl každé dělnice přidělen k obsluze dvojnásobný počet vřeten. Tím ztratilo 60 dělnic práci, zbytku dělnic byly mzdy zvýšeny o 10%, ačkoliv výkonnost dělnic stoupla o 100 procent! Zavedení strojní výroby v četných menších tkalcovnách na Českokubějovicku připravilo o práci téměř polovinu domácího dělnictva. Tkalcovna na Královéhradecku zavedla samočinné mechanické stavy s jednotlivým elektrickým pohonem a zmenšila počet dělnictva na polovinu. V jiném závodě při starém zařízení obsluhoval dělník dva stavy, nyní jich obsluhuje až šest, takže 30 dělníků se stalo zbytečnými. Osnovný navazovací stroj na hedvábné látky nahradil práci 16 dělníků.

Někdy ovšem také má racionalisace příznivé důsledky pro dělnictvo, alespoň po té stránce, že více dělníků najde práci. To se stalo v jedné pražské továrně na prádlo, kde výkon závodu stoupl o 25% a snížení cen výrobků umožnilo větší odbyty doma i v cizině a tím zaměstnání většího počtu dělnictva. Podobně i ve velké jihočeské papírně vědecké řízení práce dovolilo zvýšení počtu dělnictva o 82 osoby. V jiné papírně byl modernisací strojů a novými pracovními metodami zvýšen výkon dělnic v třídírně o 100%, celková výrobní schopnost závodu stoupla o 25%, mzdy byly zvýšeny asi o 1/4 až 1/2. Zvýšená výroba umožnila podniku přibrat nové dělníky.

U cukrovarů racionalisace vesměs znamenala snížení dělnických mezd a propouštění dělníků, zejména také tím, že jednotlivé závody byly rušeny. V jedné surovarně po modernisaci podniku klesl počet zaměstnanců v jedné směně se 110 na 62 osob, při nezměněném rozsahu výroby. Mechanickou dopravou uhlí do kotelen klesl počet topičů a vozičů průměrně o 6—9 osob, snížení mezd přesahovalo zpravidla 10%. Zajímavý je také pokrok racionalisace v tabákových továrnách v Československu. Nové stroje na cigarety vyrobí za 48 hodin 2,008.000 cigaret, balící stroje v témže čase vypraví 150.000 krabic po 10 cigaretách. Racionalisace v plynárenství vyřadila několik set osob ve velkých plynárnách a stejně je tomu i v podnicích, které zpracovávají velké množství surovin pro široký kruh spotřebitelů.

Rok 1931.

Tak se vyvíjela racionalisace v roce 1930. V druhém roce krise, v roce 1931, pokračovala racionalisace nezmenšeným tempem, rozšiřujíc se stále a stále na větší počet závodů. Je sice pravda, že počet postižených dělníků činí zpravidla jen několik desítek osob u jednoho podniku, ale s celkového hlediska jde tu pak celkem o vyřazení dalších tisíců, někdy i desítek tisíců lidí z pracovního poměru. Několik příkladů za rok 1931 to osvětlí nejlépe. Tak na příklad jedna velká cementárna na Brněnsku zavedla ve vápencovém dole odstřelování celých skalních stěn na jeden ráz, což se nyní provádí jen jednou za dva týdny, a tím pozbylo 60 lidí práci, to jest právě polovina dělnictva, jež v tomto lomu pracovala. Továrna na mletý vápeneč na Trutnovsku zdvojnásobila výrobu moderním strojním zařízením, aniž přibrala jednoho dělníka. To je však pro dělnictvo ještě dobrý výsledek, neboť v různých cihelnách budějovických, kroměřížských, nitranských, znojenských stroje připravily o chléb průměrně dvacet lidí v každé cihelně. Mladoboleslavská keramická továrna zavedla nové stroje a polévání obkládaček na nepřetržitém pásu, při čemž 6 dělníků zpracuje 8000 dlaždic za hodinu, kdežto dříve zpracovaly jen 400 kusů. Pytlovací stroje s výkonem 4 vagonů cementu za hodinu zbavily práce 54 osoby. Využití kouřových plynů z rotačních pecí a jiná moderní zařízení v brněnském stavebním podniku zvýšila výkonnost dělnictva o plných 100%, ale o práci přišlo přes 300 lidí, mzdy byly zvýšeny při daleko větším výkonu a namáhavější práci o pouhých 10%. Zvolenská sklárna si pořídila pantograf, kterým může rytí jedna osoba ozdoby do 24 předmětů najednou, čímž přišlo 23 lidí trvale o práci. Polovina slevačů stala se přebytečnou v jedné pražské strojárně, jež zavedla slévání hliníku a mosazi tlakovými stroji, z nichž každý zhotoví osm odlitků za minutu. Na Plzeňsku si jedna pila koupila stroje, jež se obsluhují stejně jako stroje staré, ale mají výkon jako devět normálních pil. Trenčínská továrna na plechy se tak zautomatisovala, že téměř nepotřebuje dělnictva. Továrna na kuličková ložiska novým zařízením pouzdrové výroby zbavila práce 10 dělníků a zkrátila při tom pracovní dobu pro ostatní, ale výroba stoupla o 50%. Zavedením soustruhů zvláštní konstrukce zvýšila továrna na velocipedy výkon o 60%, mlýn vyřadil z práce na Pardubicku 80 lidí novými stroji, jež mají stejnou výkonnost jako větší počet starších strojů s osmdesáti dělníky, kteří byli propuštěni. Jedna strojárna zmodernisovala své peci. Nyní obsluhuje jeden dělník tři pece, dříve tři dělníci obsluhovali jednu pec a byli plně zaměstnáni. Pro niklování a chromování konstruovány nové kruhové lázně s dvojnásobným výkonem a poloviční obsluhou. Vyplétání a centrování obručí obstarávají na speciálních strojích děvčata s výkonností o 120% vyšší než dříve zkušení zapracovaní dělníci. Továrna na velocipedy zvýšila moderními stroji výkonnost o 90%, mzdy zůstaly při větší námaze stejné. Nyní se vyrobí 100 velocipedů, dříve jich vyrobilo 20 kusů 50 dělníků za stejnou dobu. Ostravská továrna na žárovky téměř úplně automatisovala podnik a skoro vyloučila ruční práci. Stroj na seškrabání vrchní vrstvy dyh nahradil 20 dělníků, rybinovací stroj s 25 včetně vyloučil 10 dělníků, stroj na výrobu dužin v mladoboleslavské bed-

nárně 10 bednářů zbavil práce. Tírna lnu vyloučila 60% dělníků při stejné výkonnosti zavedením automatického tření, šest mechanických stavů jiného podniku je obsluhováno jedním tkalcem, dříve připadal na tři stavy jeden dělník.

Překvapující změny provedl textilní a konfekční průmysl i v roce 1931, stejně jako v r. 1930. I to jistě způsobuje rostoucí zavírání textilních továren u nás. Děčínský podnik zavedl stroj na navazování osnov, který zbavil práce 10 děvčat. V konfekčním podniku vyrábělo 140 lidí týdně 90 tučtů košil pro muže, nyní jich vyrábí 215 při stejném počtu dělníků a 1750 tučtů límců. Výkonnost švadlen vzrostla o 140% v jiném závodě, mzdy se nezměnily. Při tom byly zavedeny stroje, při nichž se pouhé začátečnice uspokojivě do 14 dnů zapracují, úkolovými sazbami vlastně sníženy dosavadní možnosti výdělků. Octárna na Podkarpatské Rusi pracuje úplně automaticky a je dokonce přes den uzavřena na klíč! V pivovarství a zasilatelství minerálních vod zavedeny stroje, které samy provedou všechny práce spojené s čištěním a plněním lahví i přípravu k balení. Na Karlovarsku přišlo tak v jednom podniku zasilatelství minerálních vod o práci 45 lidí, plzeňský pivovar má nyní automatickou stáčírnu, která vypraví za hodinu 3000 lahví, tedy pětikrát více, než mohli dříve vykonati dělníci, kteří jsou používáni k obsluze tohoto zařízení. Balicí stroj na turecký med zastoupí práci 20 dělníků při stejném výkonu a potřebuje k obsluze jen čtyři děvčata. V racionalisované továrně na umělé hedvábí bylo propuštěno 120 dělníků a výkon stoupl o 50%. Rotační ofsetový stroj v jedné pražské tiskárně zhotoví 3000 pětibarevných výtisků za hodinu, starý kamenotiskařský stroj jich za tutéž dobu udělal jen 500 kusů. Fotograf zavedl stroj na výrobu pohlednic, který udělá 70.000 obrázků za 8 hodin.

Data za rok 1932 se teprve připravují, ale i z docházejícího materiálu je již dnes zřejmé, že loni i letos pokračoval vývoj stejným směrem.

Co znamená racionalisace.

Z těchto příkladů je jasně vidět, že snahou podnikatelů bylo snížit generální režii zaváděním vědeckého řízení práce a racionalisací správy, snížit speciální režii racionalisací produkce jednotlivých výrobků, mechanisací, automatisací a typisací a konečně zvýšit zisky, snížit ztráty, zlevnit zboží a usnadnit si konkurenci. Racionalisace prováděla se v době krise nikoliv jako velká akce v celém průmyslu, nýbrž spíše v menším rozsahu u jednotlivých závodů. Nicméně praktické důsledky znamenají, že desítky tisíc lidí ztrácí práci, často i na trvalo, že ti, kteří ještě mají zaměstnání, jsou nuceni za nezvýšené mzdy (anebo neúměrně málo zvýšené) podati daleko větší výkon. Dělník musí se fysicky i duševně daleko více vyčerpávat než dříve, trpí tím ztrátou na svém zdraví a je značně poškozován. Při tom nahrazují se staří zapracovaní dělníci nekvalifikovanými mladými dělníky a ženami, jak je zjevné z příkladů, jež jsme uvedli. Remeslné dělnictvo je z práce vyřazováno často na trvalo. Tím klesá spotřeba a krise se zostřuje. Při tom dělník je odsuzován k jedinému jednotvárnému nezajímavému a vysilujícímu výkonu, který dělá denně, po měsíce a

léta. Ztrácím pocit, že výrobek je jeho dílem, ztrácí radost z práce a protože je nucen daleko intenzivněji pracovat při nezvýšených mzdách, je pochopitelně naplňován roztrpčeností.

Stát a racionalisace.

V době rostoucí nezaměstnanosti je tedy velmi důležité, aby veřejnost sledovala rozmach racionalisace, který má tak nepříznivé účinky na blahobyt národa i na jeho duševní rozpoložení. Je povinností státu, aby hájil zájem slabšího a tímto slabším činitelem ve výrobě je dělník, ohrožovaný nezaměstnaností, nižší mzdou, vyšším výkonem pracovním, otročtější prací a pocitem křivdy, kterou na něm moderní vědecké řízení práce páchá.

Racionalisaci a vědecké řízení práce ovšem zastavit nebo zakázat nemůžeme, protože znamená pokrok, jemuž se nelze bránit. Co však učinit můžeme, jest zkrácení pracovní doby, spravedlivější podíl dělníka na zisku výroby, zatím ve formě zvýšených mezd a zavedení úlev, jež učiní dělníku dnešní strašlivé pracovní tempo snesitelnější. Racionalisace vyřadila z naší výroby trvale asi na 200.000 dělníků, kteří by se do výrobního procesu nevrátili, i kdyby nastala konjunktura, jaká byla před krizí v r. 1929. Racionalisace se tu tedy jeví jako instituce s dvojitou tváří. I krizi vyvolává a dále krizi vyvolává. Je to jeden z těch zjevů, které při posuzování hospodářských věcí nám připomínají bludný kruh.

literatura a umění

Ladislav Kratochvíl:

Dvě doby Jiřího Wolкера

(K desátému výročí jeho úmrtí.)

I.

Básník chlapectví?

Mezi světem Wolkerova mládí a mezi světem poesie jeho první sbírky „Hosta do domu“ je na první pohled taková souběžnost, že se jeho básně z „Hosta do domu“ zdají jen odrazem jeho chlapeckého života. To by nebylo nic divného, Wolker by se tím řadil mezi naivní básníky, pro které je dílo přímým výrazem toho, co prožívají v životě.

Toto pojetí však na několika místech při bližším zkoumání selhává. Především prohloubení jeho poesie, jak je zachyceno „Hostem do domu“, nastává u Wolkerova právě tehdy, když ztratil své dlouhé dětství, které u něho bylo v životě prodlouženo až hluboko do jinošských let. Mimo to nastává u Wolkerova hluboký přelom mezi jeho první sbírkou a mezi poesii následující knihy „Těžké hodiny“. A tento rozpor rozhodně nelze přejít bez výkladu nebo se spokojit výkladem jakýmkoliv; přes všechnu odlišnost jest jeho druhý básnický projev ústrojným pokračováním sbírky první.

Obtíže rázem odstraníme, nehledíme-li ani na „Hosta do domu“ jako na výraz Wolkerova dětství a chlapectví a vezmeme-li za východisko výkladu skutečnost, že svět první knihy jeho básní je prodloužením jeho dětského života, v době, kdy už ve skutečném životě byl mu hodně vzdálen. Neboť tvoří-li mladý muž Wolker svůj po-

etický svět jako obraz chlapectví právě tehdy, kdy byl ve skutečnosti životem ze svého chlapeckého pojetí světa vyhnán, možno říci, že poesie „Hosta do domu“ je nikoliv odrazem jeho skutečného života, nýbrž naopak reakcí na životní skutečnost, která jej vyhnala z dětství a chlapectví.

Pak už není nutno vykládati „Těžkou hodinu“ jako dílo přelomu, nýbrž přes všechny odlišnosti stane se nám dalším přirozeným článkem ve Wolkerově vývoji. Má totiž s první sbírkou společné východisko, které právě obě sbírky vyznačuje neklamně jako dílo jednoho původce: obě jsou reakcí na životní realitu a obě ji umělecky řeší návratem do světa dětství, „Těžká hodina“ je jen jeho druhou versí, jak po ní volala nová životní zkušenost básníka.

Wolkerově tvorbě tím dáváme arciť nový výklad, podle kterého vznikalo jeho dílo z dramatického rozporu mezi životní skutečností a vnitřním básnickým světem, který si přinesl jako vzor pro skutečnost z dětství. Je tedy jeho dílo vzdáleno jakémukoliv smíření se současnou realitou a jejím světem. Smysl Wolkerova díla shledáváme naopak v záměrném přetváření reality podle předobrazu jeho dětství a jinošství a tím už je vzdáleno jakékoliv naivnosti.

Nadané chlapectví.

Mnohonásobné nadání označilo už od útlého mládí Jiřího také za vyvolence Mus, šťastná rodinná konstelace pak podporovala všestranné rozvinutí jeho bohatých vloh v tolika směrech, že bylo dlouho nejisto, kde najde jeho individualita nejsilnější vyjádření.

Také básniťi tedy začal takto mnohostranně nadaný Jiří už záhy v chlapectví a verš potom provází vedle ostatních uměleckých i jiných životních projevů jeho vyspívání. Trvá dlouho, než se Wolkerovi stane poesie nejnplnějším projevem jeho osobnosti. První verše v mládí vytváří chlapec Jiří i později prostějovský gymnasista se stejnou lehkostí jako hrál na housle, jako úspěšně hrál divadlo, jako horlivě cvičil v Sokole a později skautoval, jako dovedně fotografoval, s radostí tančil a jako se vášnivě oddával tento chlapec všemu, z čeho se radovala mládež jeho doby.

I když vyniká toto Wolkerovo mladistvé veršování nad průměrné chlapecké a jinošské pokusy, přece celým svým rázem neliší se podstatně od mladických projevů ostatních chlapců, které v pubertě obvykle dosahují vrcholu a potom postupně opadávají. Jako u tolika jiných chlapců také u Jiřího Wolkerova jsou v té době verše jenom vedlejším projevem jeho života. Daleko ještě nejsme tu v době, kdy bude poesie Wolkerovi výrazem jeho řešení životní situace. Jeho poesie zde čeká na osudný životní úder, který ji zbaví všeho zevnějšku naučeného a všeho hravého charakteru a učiní z ní nástroj životního přizpůsobení.

Wolkerova poesie, ačkoliv má už všechny předpoklady básnického vyjádření, čeká v této době na situaci, která ji povýší na životní složku. Jak vidíme, nenastávala tato situace dlouho. Takovou situací nebylo tedy ani Wolkerovo mládí v rodině, ani později sokolská a skautská pospolitost. Takovou poesii nevytvořil ani jeho styk se širším společenským prostředím ve škole a v době středoškolského studia, nevytvořilo ji poznání městské skutečnosti prostějovské ani styk s venkovským prostředím a přírodou na Svatém Kopečku u Olo-mouce, kde nacházel Wolker o prázdninách druhý domov. Nevytvořila ji ani tak naléhavá životní skutečnost,

jako byla válka, která zastihla Jiřího čtrnáctiletého a provázela jej čtyřmi krutými roky citlivým obdobím jinošského zranění. Takové poesie nevytvořil ani sám osobní Wolkerův vývoj a erotické osudy. Jeho poesii neprobudily ani události roku 1918, státní převrat a nové životní možnosti v samostatném státě, i když zastihly Wolkeru už v poslední třídě gymnasijsní nedaleko před jeho vlastním básnickým rozletem. Všechny dosavadní události nebyly dosti silné, aby vtiskly svůj ráz jeho poesii.

Wolkerovo mládí, které bylo zasaženo válkou v tak citlivém období, probíhalo v radostném ovzduší hanáckého průmyslového města, v klidném prostředí měšťanské rodiny, kam každý hrubší závan skutečnosti zaléhá už změkčen a zmírněn, proteplen matčinou láskou a pohodou rodinného krbu. Není divu, že v této době neviděl pozdější básník sociálních balad nic ze skutečnosti dělnického Prostějova, naopak že si odtud odnesl obraz světa jako období měšťanského rodinného kruhu.

Tímto rodinným prostředím a goethovskou rodinnou konstelací byla celá sociální skutečnost zastřena obrazem klidné rodinné pohody, ve které je každé přičinění korunováno úspěchem, kde není pohnutých chvil nespravedlnosti a neštěstí, kde naopak vše pravidelně plyne v ustálených formách. Proto také působil na Wolkerovo pozdější umělecké Zpodobení tohoto světa daleko více hanácký venkov než město Wolkerova mládí. Ani venkov Wolker ovšem nevidí v jeho realitě, nýbrž už sem přenáší základní strukturu svého nitra, rodinnou měšťanskou pohodu, a najde zde, u babičky Skládalové na Svatém Kopečku, zase období rodinného prostředí, tím spíš, že v dědečkovi a babičce našel období s rodiči. Také ve Wolkerově hanácké přírodě panuje pohoda, která vytváří ovzduší jeho mládí a připodobňuje si v té době i zjevy sociálního života: je to pohoda, kterou Wolker později tolik postrádal, když už nemohl nával životní skutečnosti zastříti obrazem vlastního mládí.

Wolker prožívá v této době svůj lidský ráj a má-li rozvinouti své umělecké vlohy, je nutno, aby byl z tohoto ráje vyhnán, aby se mu skutečnost objevila kusá a nedokonalá, a tím aby se mu zdůvodnila nutnost básnického přetváření reality.

I kdž nebyla probuzena tato schopnost Wolkerova nijak časně, přece nečekala už nyní dlouho na svou chvíli. Nastal den, kdy Jiří se loučí s maminkou a s celým dosavadním teplem rodinného života a odchází do nového prostředí.

V Praze.

Hned po maturitě na podzim, ještě před prvním výročím nového státu, přichází devatenáctiletý Jiří do Prahy, aby studoval práva. Jeho poesie získala mu už mezi poválečnou mládeží jakousi známost, a Wolker přichází do Prahy, aby vstoupil mezi mladé básníky, kteří se tehdy právě seznamovali a šikovali k prvnímu vystoupení. Wolker, od mládí z domova i z hanáckého venkova zvyklý družnosti, sblíží se záhy s tímto pražským hnutím mládeže, kterému byl svou dosavadní životní zkušeností i svou poesii dosti vzdálen.

Je to mládí, zadržené válkou v prvním rozletu a trochu opožďené, které si teď teprve uvědomuje své právo na výboj, ačkoliv mnohý jeho příslušník viděl už ostnaté dráty zákopů. Tehdy však, po skončení války, počíná se tato generace bezstarostně radovati z nejprostších věcí, Wolker záhy nachází v jejich radostné náladě svůj podíl: raduje se s nimi z čerstvých naivních smyslů, kterými chce celý svět ve vši jeho mnohosti

tato generace obejmouti a vyjádřiti, raduje se z mladé svobody, těší se z vlastní dětskosti a mladické roztěkanosti. Je to poválečné mládí, které miluje člověka i všechny nejprostší zjevy životní v jednom velikém bratrství a chce je všechny obejmouti svou důvěřivou náručí.

I Wolkerovy literární smutky, kterými byla jeho poesie dosud zatížena, proti jeho radostné životní zkušenosti, opadávají lehce v tomto ovzduší mládí a pod nimi propuká zadržovaný projev jeho chlapecké radosti nad novostí a dobrotou světa i věcí, jí splývá Wolker se všeobecným tehdejší ovzduším poválečného mládí.

Ve skutečnosti ovšem je Wolkerův případ docela jiný než jeho druhů, s nimiž se v Praze spřátelil ke společné literární práci. Jeho radostné mládí bylo právě za ním, on je prožil i při válečné stísněnosti idyllicky v zátiší svého moravského domova, a teď byl z něho vyhnán do neznámého světa, který se ostře lišil od jeho dosavadní zkušenosti a rozrušoval jeho dosavadní obraz světa. Celé toto ovzduší, poválečná Praha, chvějící se ještě válečnými útrapami a bolestně se přeroující v nové vládní středisko, to bylo mu něčím docela novým. Tento nový obraz skutečnosti ruší na každém kroku v jeho novém pražském prostředí básníkovu rovnováhu.

Při prvním styku s touto novou skutečností se Wolker od ní odvrací a touží po svém klidném domácím prostředí, ze kterého byl jí tak náhle vytržen. Touží po matce, po teple rodiny a po širém rozhledu v hanácké přírodě. Nyní nastává doba, kdy jeho poesii se dostává úkolu, před jaký nebyla dosud postavena. Zářivý obraz mládí, který si přinesl v srdci z domova do nového prostředí a který byl novou skutečností na každém kroku rušen, propuká tím intenzivněji v jeho nové poesii, kterou tvoří ve shodě s novou literární generací. Ještě naposledy vrací se Wolker do dětství a jinošství, když ne ve skutečnosti, tedy ve své poesii.

Tento osobní Wolkerův vývoj sbíhá se v této době s celým současným vývojem literárním, který se projevuje po válce útekem od složité městské kulturní skutečnosti, jež mohla dopustit věc tak strašnou jako právě byla světová válka, do naivních a jednoduchých poměrů přírodních a společenských. Jako Wolker vrací se při prvním nárazu reality do svého dětského ráje, tak odvrací se celá poválečná literární generace od městské a kulturní reality, aby si volně vydechla po skončení válečných hrůz.

Svět, znavený dlouhými útrapami čtyř válečných let, byl jako stvořený k tomu, aby se stal předmětem dětsky hravé představivosti, která by jej unesla někam daleko od skutečnosti. Wolker byl předurčen k tomu, aby dal náladě tohoto ovzduší nejsilnější literární výraz. Jeho osobní názor splýnul zde s cílem celého generačního úsilí, a Wolker vydává nejen nejradostnější debut všech mladých literátů ve svém „Hostu do domu“, nýbrž stává se jim vzorem.

„Host do domu“.

Dětsky hravá obraznost vnucuje v jeho básnickém pojetí světu skutečnému a krutému svá vidění. Chlapec vnucuje tu nově poznávané realitě vlastní zákony, které neznají tíže ani hmoty. Svět viděný prostředím maminčiny lásky a radostné letní hanácké pohody, to je svět „Hosta do domu“. Celý svět stává se zde velikou obdobou rodinného prostředí a klidné venkovské přírody, prozrazuje neustále, že rodina dala vznik jeho interiéru.

rům, zatím co exteriéry mají svůj pravzor v slunečných hanáckých lánech. Není zde nemožností.

Zákon básníkovy srdce vládne nad světem „Hosta do domu“, nade všemi zákony skutečnosti. Tak nám napadá při prvním setkání s tímto básnickým světem věc dost podivná. Všechny věci vcházejí do Wolkerova díla přímo ze skutečnosti, jak ji znal básník ze svého mládí, celé jeho dílo je na nich vybudováno a spočívá tedy na realitě, v jeho díle však žádná ze skutečných věcí nemá hran, tíže, naléhavosti. Každá věc, která má vstoupiti do Wolkerova díla v „Hostu do domu“, jest nejprve podrobena jeho básnickému zhodnocení.

Ve světě „Hosta do domu“ jsme v radostném okruhu dětského chápání, kde možno se vyznati a dorozuměti jen tomu, kdo nezapomněl mluvu dětských představ, vzdálenou našeho pojmání věcí. Květina jest tu chlapečkem bosým, poštovní schránka zase květinou na rohu ulice: jenom tímto vylehčením věcí z vlastní tíže se mohlo státi, že ani smutek ani jiná zlá vlastnost nemá svého bolestného přízvuku v první Wolkerově knize. Celý tento svět, i když se v něm setkáváme se smutkem nebo zlem, stojí ve službách básníkovy srdce, může mít jenom tolik zla a musí mít tolik dobra, kolik je ho obsaženo v dětském srdci, rozumí se v srdci, které se vyvíjelo za těch podmínek, jako srdce Wolkerovo.

Jiří, který se od maličkosti přesvědčoval, že svět láskou počíná, láskou se množí a v lásce se opět shledává, který od malička věděl, že o vše nutno se sice na tomto světě přičiniti a že každé jeho úsilí je sledováno z darem, uplatnil toto své optimisticky aktivní nazírání také ve své poesii. Celý svět dětské zkušenosti, chlapecky dobré i zlé, proměnil ve vyrovnaný kosmos a vytvořil z něho obdobu matčina dětského zátiší, ke kterému se vracel při každém novém nárazu hrubé reality.

Tím si vysvětlíme naprostou jednoduše a stejnorodost jeho básnického světa „Hosta do domu“: vyrůstá celý z básníkovy dětského světa.

I když odpustíme básníkově mládí úzký okruh reality, na které vybuďoval svět své první básnické sbírky, těžko se smiřujeme s okolností, že Wolker přehlédl tak základní vlastnost světové skutečnosti, jakou je dobro a zlo, pravda a neskutečnost. Wolker v tomto obraze světa zná jen vlastní lásku a dobrotu a do ní se snaží všechnu skutečnost vpraviti, ať se tam hodí či nikoliv. A tak jeho básnické dílo nemá ke skutečnosti většího vztahu než dětská hra, není v něm spoutáno více životního dění. Byť to byl u Wolkerova celý básnický kosmos, je to kosmos dětský, omezený a naivní, hračka, sice rozkošná, často však, jak jen možno, i titěrná.

Tento obraz světa vyhověl arciž znamenitě individuální básníkově potřebě, zmocnit se nové reality starým principem chlapeckého vidění světa. To však by rozhodně nestačilo k básnickému dílu, kdyby toto své vidění nepodal naléhavě a důsledně. Wolkerovi se to skutečně podařilo a podal svým dílem nejvěrnější obraz světa, jak jej viděla tato básnická generace v prvních poválečných letech. Leč při vši dokonalosti je jeho vidění světa úzké, příliš osobně založené, a tím už jeho význam je velmi omezen. Wolker zatarasil si jím další básnickou cestu; jíti tímto směrem dále — znamenalo by konec poesie. Wolkerova první básnická kniha prozrazuje příliš nápadně řád básníkův a málo dbá přirozeného řádu reality. Než řád básníkův je osobní, kdežto princip reality je obecný, chce-li básnické dílo tedy mít nárok na všeobecnou platnost, musí naléztí rovnováhu mezi řádem básníkovým, který vnucuje realitě, a mezi řádem reality, kterou básník přijímá do svého díla.

V důsledném uplatnění básníkovy řádu je kouzlo a síla této knížky Wolkerova mládí, v nedbání principu a reality jest její největší nebezpečí a omezení její básnické hodnoty.

d o p i s y

Jiné hlasy z řad úřednictva

I.

Vážená redakce,

v posledním čísle byl zařazen dopis ženy státního úředníka. Je velmi pravděpodobno, že „Přítomnost“ otiskla tento dopis jen proto, aby ukázala jak se dívá veřejný úředník na srážky z platů. „Přítomnost“ není časopisem, který by měl za cíl hájit zájmy pouze veřejných zaměstnanců. Myslím, že je to tribuna, na které může člen, státní zaměstnanec (jichž je jistě v „Přítomnosti“ mnoho), dávat na jevo své mínění o stavovské věci, jako je plat, ale nesmí to být takovým způsobem, jako se to stalo v tomto případě. To neslouží věci, to ji jen poškozuje. Prosím, abyste dali možnost prokázat veřejnosti, že zmíněná nemá oprávnění mluvit za ženy a děti všech veřejných zaměstnanců, a že se veřejní úředníci dovedou dívat kolem sebe také jako občané. Jsem právě takovým úředníkem, o jakém bylo mluveno.

Mám dokonce to neštěstí, že likviduji platy veřejných zaměstnanců a usuzuji-li z udaných dat (úředník, 2 děti a okolnost, že nemohou dopřát dětem školské vzdělání, tedy již z obecné školy vyšlé) pak požívá muž pisatelky čistého platu mezi 14—16 sty. Při nejhorší možnosti má základní plat 12.600.—, kde srážky činí 603.— Kč ročně. Tomu odpovídá plat asi přes 13 set. Podle dosavadních zpráv není pravděpodobno, že nové srážky dosáhnou přes ½ dosavadních, v nejhorším případě budou činit o b e srážky při platu z 12.000 (1.206.— ročně), při vyšším 14—20% základního. Abych mluvil o poměrech pisatelky, je pravděpodobná srážka při platu 1400 až 1600 (čistého asi 50 až 150 Kč měsíčně), je-li výše zařazen, bude srážka vyšší.

Mám poměry přibližně stejné až na menší výchovné, a vím, jako každý z nás, že při tomto platu se nedá nic ušetřit. Před rokem, tuším, psala jiná žena o rozboru mužova platu 1300. Je to tam rozumně vypočítáno až na halíř.

Předesílám, že bych lhal, kdybych tvrdil, že jsem uvítal srážky rád, vítal jsem je zrovna tak jako vítáme nutnost platit daně vůbec. Nevidím srážky rád. Již dlouho se hraje našemu (i mému) sluchu oblíbená, ač velmi pochybná, písnička, že vyšší platy veřejných zaměstnanců jsou nezbytny pro spotřebu. Před pár roky to bylo více pravda, byla jiná situace.

Ale při nynějším postoupivším všeobecném ochuzení národa, zdá se mně být velmi pochybným držet platy jedné kategorie. Jestli všechny jevy hospodářské zasahují do sebe jako kolečka, pak by tady asi vyvstal zub. Nejsem kompetentní rozvádět tuto teorii, snad špatnou, jsem ale oprávněn, žádat od státních zaměstnanců rozhled průměrně vzdělaného občana. Sestavuji 10 let městské rozpočty a přicházím tak často do styku s berními úřady a daněmi, že mne to až mrzí. Poměry obcí jsou známější snad než státu, a není třeba se o nich zmiňovat. Chudnutí občanů a stálé vysychání finančních zdrojů — jak těžko se budou dělat letos rozpočty. Hůř než kdy jindy. A stát má přece jako hlavní položku osobní platy. U něho (tuším, že před snížením byla cifra 5 miliard) tvoří srážka na platech daleko větší úlevu než u obcí, a jsem přesvědčen, že nezlepší-li se situace na rok, čekají nás ještě horší věci.

Ríkat však: „naučily jsme se o čem jsme zapomněly snít“... „zapomněly, že život je krásný“, „naučily se dítěti radost od-pírat, dopustily jsme se toho hříchu, že jsme vyprázdnily jeho pokladničku, i jeho vzdělání...“ (a dokonce tvrdit, do-slovně): „Nechtějte, abychom je krmily hladem a šatily zimou, nehledě ani na tuberkulosu“ a to vše kvůli srážce od 50 do řekněme hodně 250 měsíčně, tu při vši své úctě k ženám a k básnické terminologii pisatelčině nemohu se ubránit zvláštnímu pocitu. Nevím, co je to, snad stud. Není dobře dívat se nahoru, je lépe dívat se dolů — budeme více lidmi. V témže výtisku je článek — jako naschvál — o nabubřelých slovech v jiné věci, tato slova jsou více — jsou neopatrná v „Přítomnosti“. Byla by však skvostná na memorandu.

Aby děti hladověly při i jen 1250 a radost ze života se ztrátila s pouhou stokorunou, je asi možné. Nenapadlo mi to nikdy, je to věc chápání života. Zachraňovat se dokonce vybráním dětské pokladničky je jistě koncem bez konce.

Článek sotva posloužil veřejným zaměstnancům před veřejností. Jsou jistě meze, které by se neměly překročit. Pisatelka je překročila, snad úmyslně ale spíše ve chvíli rozhorlení.

Jak už to je na světě, jsme nespravedliví. Zapomněli jsme, kolik činila dříve daň z příjmu a kolik činí nyní srážková, zapomněli jsme na značné zvýšení z r. 1926 ale nezapomněli na snížení z r. 1932 a 1933. Zapomněli jsme a nechceme uznat, že koruna má větší cenu a zapomínáme, že po dobu zlou je přece jen spravedlivější připustit snížení platů než nové propouštění lidí. Zapomínáme někdy — mlčet. Někdy ukazujeme, že se nedovedeme dívat dál než na sebe, a bolesti druhého — nevidíme.

To je jen — lidské, ačkoliv to v pravdě lidské není.

Poroučíme se Vám v dokonalé úctě *Čech, městský účetní v Chocni.*

II.

Vážený pane redaktore,

ve své „Přítomnosti“ bojujete již tolik let za pravdu a spravedlnost, a děláte to jistě dobře, vždyť jen tak získala ten význam, který dnes bezesporu má. Poslední dobou se mi však nelíbí, že v ní poskytuje místa některým povídačkám, které by tam přece snad nepatřily. Takový dopis ženy státního úředníka paní A. M. J-ové jeví se v posledním čísle vedle „Sauvez les élites“ a článku dra Kříže přímo skoro jako rouhání. Zde mluví o denní mzdě od Kč 4.— až 12.—, tam o nezaměstnaných doktorech, inženýrech, profesorech. Problémem přítomnosti měli by být nejprve tito. Adresuje-li paní A. M. J-ová svoje voání panu ministru financí, pak by se jí mělo říci, že to je člověk dnes jistě k politování, který prostě neví, kde na to vzít, když mnohde není z čeho, jinde si zase více vzít nedají, a ti, v jejichž rukou leží osudy státních zaměstnanců, že jsou i v řadách těch čtyř- až dvanáctikorunových pracovníků, proletářů a nezaměstnaných a záleží jen na tom, jak dlouho ještě si své ustrčení nechají líbit, jak dlouho se spokojí s najezením u dveří dotyčné paní či třeba jen pětihaléřem.

Je jistě hloupé, když někomu ubírají, brání se (já také), ale nebude-li jednou dávat z čeho, nesmí si ani taková paní myslet, že státní zaměstnanci jsou něčím výjimečným, jichž by se drsnější prostředí nemělo ani dotknout. Snést se dá ještě mnoho, mnohem více než si ta paní myslí. Ti bez haléře jistého příjmu to chtějí také ještě vydržet a doufáme všichni, že vydrží. Kdyby i ti měli tak naříkat jako ona, už bychom dávno museli z tohoto údolí nářku utéci.

Nebojte se jim říci, že ten, kdo byl spokojen přede dvěma léty a dnes má plat jen o 10 či 15 procent nižší, že je na tom lépe, než byl tehdy. Splní-li svoji hrozbu a přestanou žít tak i kulturně, jedinou to jejich skoro výsadou před proletáři, pak odsoudí se sami a vývoj půjde přes ně. I dnes jsou lidé, kteří mají na knihu, ač by velmi potřebovali kabát či boty, čtou

„Přítomnost“, ač za ty dvě koruny potřebovali by se spíše najíst. Vždyť věří, že i jejich doba ještě přijde a nenaříkají. Nechte proto naříkat ani ty, kteří k tomu mají nejméně příčiny. S projevem dokonalé úcty

P. D.

(Pozn. red. Zřejmě bychom se provinili proti své povinnosti, kdybychom neuveřejnili také tyto odpovědi z řad úředníků. A neváháme říci, že jsou krásné tím, jak se tu příslušníci postiženého stavu hlásí k odpovědnosti a rozumu i tam, kde osobně jsou nepříjemně dotčeni. Díky za tuto objektivitu uprostřed tolikeré sobeckosti. Naše stanovisko je známé: nemůžeme odporovat ani snížení platů státních zaměstnanců, ukáže-li se toho nezbytná potřeba. Stát musí mít své finance v pořádku, před tím se musí všechno sklonit. Jsme však proti tomu, aby finanční správa útočila vždy nejdříve na místo nejslabšího odporu, kterým jsou státní zaměstnanci pro svou chabou organizovanost. To je jádro pudla. Přáli bychom si, aby vláda prokázala nejdříve rozhodnost na jiných místech a na jiných problémech, aby na př. energicky dokončila deflaci, když už ji začala, také v cenách a úrocích, v otázce regresu, zdanění kapitálu a jiných věcech, odkud státní pokladně také může plynout úleva, a aby teprve se zbytkem energie, který jí zůstane po absolvování těchto velkých úloh, se obrátila k řešení platů státních zaměstnanců. Naši hlavní námitkou jest, že možnost obracet se nejdříve na státní zaměstnance činí vládu pohodlnou a nevynalézavou. Že postavení státních zaměstnanců není výtečné a že i zde dochází se už ke krajním hranicím, o tom jsme pak přesvědčeni, i když čteme z jejich řad tak ušlechtilé projevy, s jakými jsme se neseznámili u žádného jiného stavu.)

Hans Kyser v českém rozhlase

Slovutný pane redaktore!

V posledním čísle Vašeho týdeníku byla otištěna zpráva „Hans Kyser v českém rozhlase?“, ke které dovoluji si Vám zaslati několik vysvětlujících slov a prosím, abyste je laskavě dal otisknouti.

Hans Kyser je z nejlepších dramatiků rozhlasových. Byl jím mnohem dříve, než se stal dramatikem Hitlerova Německa. Tehdejší jeho rozhlasové práce, mezi které patří kromě „Sokratova procesu“ a „Sokratovy smrti“ také „Napoleonská trilogie“, nemají naprosto nic společného s jeho pozdější politickou orientací. V „Sokratovi“ vypořádává se autor s politickou demagogií, a v napoleonských hrách přes kladný a obdivný poměr k velkému zjevu Napoleonu uplatňuje silnou protiválečnou tendenci. Když jsme loňského roku získávali provozovací právo na tyto Kyserovy hry, nemohli jsme tušit, že jejich autor přejde do jiného myšlenkového i politického tábora. Případ Kyserův není ojedinělý. Také Gerhard Hauptmann stal se básníkem nového Německa, a přece jeho poslední drama „Před západem slunce“ jest repertoární hrou všech našich divadel. A nikdo za to naše divadla nekaceřuje. V našich koncentračních síních i na divadle hrají se díla Richarda Strausse, jehož případ je podobný Kyserovu a Hauptmannovu a nikdo nic nenamítá. Proč tedy tak přísné stanovisko k rozhlasu, který má při naprostém nedostatku dobrých rozhlasových her daleko menší a nesnadnější výběr než naše divadla a který volil k napoleonským oslavám v rozhlase raději hru rozhlasové působivosti a formy, než aby odehrával na divadlech obehnané napoleonské komedie a dramata? Kdyby byl pisatel zprávy ve Vašem listě vyčkal rozhlasového provedení této hry a přesvědčil se o její tendenci, snad by byl své poznámky nenapsal.

Poroučí se Vám v dokonalé úctě

Miloš Karel.